

שבע רב

גיליון תודשי מתורתו
של הרב עדין
אבן-ישראל שטיינזולץ

* * *

גיליון תמוז תשפ"ד

הקדמה

בג' תמוז הזה אנו מציינים שלושים שנה לפטירתו של הרבי מליובאוויטש. שלושים שנה זה הרבה זמן, דברים רבים התרחשו בשלושים השנים האחרונות, בעולם בכלל ובעולם היהודי בפרט. עם זאת דומה שקולו של הרבי, אישיותו, דמותו ותורתו ממשיכים לנסר בחללו של עולם, להורות, להתוות דרך ליחיד ולדור. במובנים רבים, משנתו של הרבי או יותר נכון ההוויה של הרבי ומה שניסה לעשות מקבלים משנה תוקף בזמנינו אנו. המשבר החמור שבו אנו נמצאים כעת, הבקיעים הגדולים, אוזלת היד ומשבר ההנהגה החרף אותו אנו חווים מעלים בעיני רוחנו כל העת את דמותו של הרבי ואת האופן בו הוא ניתח ועורר לפעולה, לתנופה ולעבודה.

בניגוד לתאריכים חסידיים אחרים, ג' תמוז הוא תאריך חדש, יום שעדיין מתעצב ומקבל משמעות מחודשת בהתאם לפרספקטיבה המחודשת שלנו את הרבי. אצל הרב עדין ג' תמוז היה יום שבו דיבר על הרבי, על האובדן ובעיקר על המשימה שהרבי השאיר. הרב עדין כתב רבות על הרבי, ועסק בצדדים שונים של אישיותו, תורתו והנהגתו אך מעל ומעבר לכל זה היה הרבי לא רק דמות האדם הגדול, האדם שגדולתו היא עצמית אלא בעיקר הדמות של מנהיג הדור, ראש בני ישראל, הצדיק שרואה את התמונה הגדולה ומתווה את הדרך.

בגיליון זה הקדשנו מקום רב לעיסוק ברבי מליובאוויטש זכותו יגן עלינו, העיסוק הזה איננו עיסוק היסטורי המנסה לברר מקחו של צדיק ולהתעורר על ידי סיפורי צדיקים. בדברים של הרב עדין על הרבי טמונה תפישה מקיפה של העולם היהודי שבו אנו חיים ושל האופן שבו יש לראות את ההווה ואת העתיד. אנו חיים בעולם היהודי שאותו ניסה הרבי לשנות מן היסוד, מגמות ההתרחקות מן היהדות לא האטו, התזוזה הטקטונית של קבוצות שונות בעם המתרחקות זו מזו לא נעצרה, הפגמים היסודיים

של היהדות הדתית לא נרפאו, הצורך לפעול כעת עולה בדחיפות שאין למעלה הימנה. במובן הזה הכתיבה על הרבי והעיסוק ברבי הם אחד הנושאים הכי אישיים והכי מרכזיים בעולם של הרב עדין ובאופן שבו הוא ראה את העולם ורצה שאחרים יפעלו בתוכו.

בשנים אחרי פטירת הרבי חזר הרב עדין כמה פעמים על כך שהחיילים צריכים להמשיך להילחם גם כאשר המפקד איננו, גם כאשר אין הנהגה בהירה המדריכה ומכוונת את המאמצים. כל אחד נדרש לעשות את מה שהוא יכול, בכלל ובפרט, בגשמיות וברוחניות, בפנימיות ובחיצוניות כדי לסייע למאמץ הגדול של עם ישראל מתוך עיזוז, גדלות המוחין ומסירות עד הקצה.

יהי רצון שהחודש הבא עלינו יהיה חודש של שמחה, ישועה וגאולה שלמה, למטה מעשרה טפחים, שנזכה לקחת חלק ולתרום את עצמנו לגאולת ישראל והעולם ונזכה לצעוד כולנו יחד מהרה לקבל את פני משיח צדקנו בקרוב ממש.

המערכת: יאיר שוורצפוקס ואהרן בילט

השתתפו בהפקת הגיליון: נתנאל איתי

להרשמה והצטרפות להפצת הגיליון ולתרומות ניתן לפנות למספר: 054-301-6657

TalmideiHarav@gmail.com

עיצוב גרפי: 'עיצובי שיר' 052-8954475

הגיליון מוקדש הגיליון מוקדש לרגל יום ההילולא השלושים של

כ"ק אדמו"ר זצוק"ל ללה נבג"ם זי"ע.

יהי רצון שיהיה למליץ יושר לכל ישראל אצל יושב מרום. יהי רצון שנתחזק בהתקשרות אליו ויתקיימו בנו ברכותיו הקדושות. מתוך הוספה בהפצת המעיינות.

תוכן עניינים

ג' תמוז - שלושים שנה להסתלקות הרבי מליובאוויטש זיע"א

7..... עם הסתלקות הרבי - הספד

10..... מורשת הגעגועים- התוועדות

18..... לעשות את הבלתי אפשרי - נאום

23..... "חשבנו שעדיף לנסוע לרבי באוניה ולא במטוס" - ראיון

28..... המאה של הרבי - נאום

י"ז בתמוז ובין המצרים

37..... 'שכינתא בגלותא' - שיחה

48..... כלל ישראל - מאמר

סיום

56..... ראשי אלפי ישראל - נאום

59..... מנהיג הדור

ג' תמוז - שלושים שנה להסתלקות הרבי מליובאוויטש

”...כאשר נשאל על ידי חבורת סטודנטים שנפגש עמם: מה תפקידו של הרבי? השיב להם הרבי: נאמר על ישראל ”כי תהיו אתם ארץ חפץ”. מהי ”ארץ חפץ” - ארץ שיש בה אוצרות הטמונים בתוכה. אולם אוצרות אלה אינם נראים על פני השטח, יש לחפור ולהעמיק כדי למצוא אותם. והנה, לא כל החופר יודע לכוון את המקום הנכון לחפור בו. לעתים קורה שאדם אחד חופר ומעמיק ובסופו של דבר מוצא הוא רק מרבץ עצום של רפש, כדרך שארע למשל לפרויד בדרכו שלו להעמיק בנבכי הנפש, פעמים שחופר אדם ומוצא רק אבנים, כגון שארע למשל לאדלר שמצא רק שאיפה של שלטון והתנשאות בנפש. רק המבין והמומחה האמיתי יכול לחפור בקרקע זו ולמצוא בתוכה את הדברים היקרים באמת, את הכסף - שהוא הסמל של אהבת ה', את הזהב - שהוא סמלה של יראת אלקים, ואת היהלומים - שהם רמז לאמונה עצמה. וסיים האדמו"ר מליובאוויטש: למצוא אוצרות אלה הוא הוא תפקידו של הרבי...”

מתוך 'האדמו"ר' - מעריב 1970

עם הסתלקות הרבי

דברים שנכתבו לאחר פטירת הרבי

עם הסתלקותו של הרבי ירדה חשכה לעולם. הכול, קטנים וגדולים, חושבים כך - כל אחד ואחד לפי דרגתו ולפי מדת קרבתו הנפשית. אבל אנו קרובים מדי אל המאור על מנת להעריכו כראוי לו, וביכולתנו להבחין רק בראשי דברים ולא בכל עומק האובדן. ענינו של רבי הוא בהיותו הוויה משולשת: מלך, אב, ומורה. ובכל אחד מאלה אפשר לראות את עוצם החיסרון שאנו חסרים.

"וירח לא יאיר אורו" (יחזקאל לב, ז)

ענינו של מנהיג הוא בהיותו מוליך אחריו את צאן מרעיתו. ענינו של מנהיג הדור הוא רחב וגדול מזה. מנהיג הדור הוא המתווה לדור כולו את המפה האמיתית של המציאות בה חי הדור. לא זו בלבד שהוא מורה מה לעשות במצבים נתונים, אלא שהוא מגלה את התבנית שעל פיה יכולים הכול לכלכל את דרכם. כוכב הצפון אינו רק מראה מה הוא הצפון, אלא על פיו אפשר ליצור מפה שלמה, שבה יודעים מה הם הכיוונים של העולם, מה נמצא לפנינו ומה נמצא לאחור.

מלבד מה שהיה הרבי מנהיגם של חסידיו, אנ"ש שבכל מקום ומקום, ומורה דרך לרבים אחרים שהיו דבוקים בו, כל אחד לפי דרכו, היה יתר על כל אלה - מנהיגו של הדור כולו. כלומר, הוא היה האיש אשר קבע לדור כולו את הכיוונים - הוא שהגדיר מה הם הדברים החשובים ומה הם עניינים של מה בכך, הוא שהתווה את מפת המציאות, לומר לכל: זו הדרך תלכו בה. ובצד זה היה מנהיג הדור לא רק להולכים אחריו אלא גם לאלה שידעו דבר מה אודותיו, לא רק לחסידיו אלא לא פחות מכן למתנגדיו. גם אותם אנשים שבשגגה או בזדון לא תמכו בו ולא הלכו בעקבותיו ואפילו פעלו והלכו בכיוונים מנוגדים - גם הם היו בהכרח בתוך תחום ההשפעה שלו. הוא היה האיש אשר הגדיר מה הם הדברים החשובים - והכל עסקו באותם דברים, לשלילה או לחיוב.

העדרו מאתנו הוא יותר מאשר נפילה של כוכב, הרי זה דומה כאילו בלילה אחד נפל הירח מן השמים ואינו מאיר עוד. הוא היה ההשתקפות בחשכת הלילה של הגלות,

בחשכת המציאות העכורה והדלוחה של "שמש ומגן הוי"ה אלקים" (תהלים פד, יב) וכעת כאשר נפל המאור, הרי אנו מצויים בחשכה מכופלת, לא רק שהאור חסר אלא אנו כמאבדים את חוש הכיוון, "אין אתנו יודע עד מה". ודאי אנו ממשיכים ללכת באותו כיוון אבל שוב אין לנו המאור שהאיר את דרכנו, שעל פיו ידענו אם אמנם אנו הולכים קדימה לקראת המטרה הראויה. והרי אנו כמגששים באפלה, חשים רק במגע קרוב כאשר אנו נתקלים בחומות ברזל. סגר עלינו המדבר, וחושך יכסה ארץ.

"רוח אפנו" (איכה ד, כ)

מבואר ב'תניא' כי "ראשי אלפי ישראל" הם אכן בבחינת ראש, לא רק לפי מעלתם לגבי האחרים, אלא גם במה שהם קשורים ומחוברים עם מונהגיהם. אלא שהרבי לא היה רק ראש לחסידי חב"ד, אלא "ראש בני ישראל". הוא התייחס לא לעדה או קהילה מסוימת אלא לעם ישראל כולו. הוא ראה את העם כולו, בכל מקום ומקום, בכל מעלה ומדרגה כגוף אחד ומאוחד. לפניו לא היתה הבדלה בין ארץ ישראל וחוץ לארץ, בין יהודי היושב על התורה והעבודה בירושלים עיר הקדש ובין ילד נבער מדעת החי בקמצ'טקה. בין איש ובין אישה גדול וקטן, רחוק וקרוב - הכול היו בעיניו "איברי השכינה", חלקים מן המהות החיה האחת של כנסת ישראל. והוא חי עם כנסת ישראל יותר מאשר בבחינת מנהיג, יותר מאשר בבחינת אב, אלא בבחינת "רוח אפנו" נושם את נשימתם, חש את כאביהם, סובל בסבלם ושש בשמחתם.

את "חלינו הוא נשא ומכאבינו סבלם" (ישעיהו נג, ד) לא משום שקיבל על עצמו משימה וכפרה, אלא משום שהוא חי בבחינת ראש אמת, החש את הכאבים וההרגשות של כל אבר וכל חלק שבגוף. שלוחיו ששלח לקצוות תבל היו רק אחד הביטויים של ההתקשרות, בבחינת נפש חיים לכל אחד ואחת מישראל.

ומשום כך לא יכול הרבי לנוח, משום שבכל עת חש את בעיותיה של כל קהילה נידחת, את מחסורו של כל אחד, קרוב ורחוק, בין בגשמיות בין ברוחניות. וניתן להבין את העומס האדיר, כאשר הרבי היה מודע ומרגיש לבעיותיהם של כל בני ישראל, לאו דווקא אלה שהיו צמודים ודבוקים בו, אלא גם אחרים-בין אלה שלא ידעו על מציאותו, ובין אלה שהיו פועלים כנגדו. ומשום כך היה לעתים דואג שיפיצו את הוראותיו בלי הזכרת שמו, ומשום כך היה מקפיד כל כך שלא תיווצר מחלוקת-קרע בגוף החי.

"יתומים היינו ואין אב" (איכה ה, ג) כי האב שהיה קשר האחדות עם כל אחד ואחד מן הבנים נעדר. ודאי, אחדות ישראל לא בטלה, גופי ישראל נשארים מאוחדים זה בזה,

אבל "רוח אפנו" הנשימה המאחדת המקשרת את הכול שוב אינה בנו.

"מי כמוהו מורה" (איוב לו, כב)

בעל חדושי הרי"ם היה אומר כי החוזה מלובלין הסתיר עצמו מן העולם על ידי המופתים שעשה, והיהודי הקדוש הסתיר עצמו על ידי חדושי תורתו. ואף אנו נאמר: הרבי הסתיר עצמו מן העולם על ידי רוב תורתו ורוב מעשיו.

במשך דורות לא קם בישראל איש כמוהו שהיה משפיע במידה גדולה, בריבוי עצום של תורה - בשבתות ובימים מיוחדים, ולא פעם אף בימי חול פשוטים. הריבוי העצום של דברי התורה, ודרכו של הרבי להסביר את הדברים בדרך הברורה ביותר, בגדר ההבנה של "בן חמש למקרא" דבר זה עצמו היה בבחינה של הסתר פנים. מחמת ריבוי השפע ומפני פשטות הלשון לא הייתה יכולת לעמוד על גדלותם של הדברים. הרבי היה מורה, אשר צמצם עצמו כדי להיות מובן ונהיר לשומעיו ועל ידי כך הסתיר את גודל חידושיו ואת הפלגת הערך של הדברים שאמר. בהיותו "בור סוד" שקלט אל תוכו את הראשונים והאחרונים בנגלה ובנסתר נעשה כמעין המתגבר, עד לדרגה של "רחובות הנהר" ו"ים החכמה".

עם כל מה שנעשה, הן בהוצאת הדברים לאור, והן במיונם וחלוקתם לפי נושאים, הייתה ההשפעה מרובה מכדי שאפשר יהא לעמוד על תוכם של הדברים, על השיטה ועל הדרך, על הברור ועל החידוש. ומעתה שומה עלינו לעמוד על פנימיותם של הדברים, לא רק בדרך של קריאה ושינון, אלא באופן של ראייה והתבוננות - כדי לנסות לעמוד על דעת הרב, שכאשר היה עמנו, יותר מארבעים שנים, לא היה בכוחנו אלא לקבל מעט מזעיר מן ההשפעה הגדולה שהשפיע.

אמנם "צדיקא דאפטטר אשתכח בכולהו עלמין יתיר מבחיוהי" (זהר ח"ג עא, ב) אבל הנהר הגדול שהשקה ארץ ומלואה שוב אינו מתגלה לנו. ואין לנו אלא לצפות שבמהרה יגיעו הימים שבהם "לא יכנף עוד מורך והיו עיניך רואות את מורך" (ישעיהו ל, כ).

מורשת הגעגועים

מתוך התוועדות י"א ניסן

שהודפסה ב'עד בלי די'

התופעה הזאת הפסיקה להיות מעין הכרח; היא הפסיקה להיות חלק מחוקי הטבע. האם תוכלו למצוא בכל בתי ישראל בארץ, טובים ורעים כאחד, אדם אחד שיכול להגיד בוודאות שילדיו לעולם לא יחזרו בתשובה? אפילו מי שהגיע כמעט למקום שכל באיו לא ישובו, כבר לא יכול להגיד: "אצל הילדים שלי זה לא יקרה". שמעתי, למשל, שאפילו אחד מניניו של ליאון טרוצקי חי כיום באחת ההתנחלויות, ויש לו זקן ופאות. כיום, המעבר מדור לדור יכול להיות מלווה גם בהתקדמות לכיוון של התקרבות וחזרה ליהדות, וזהו אחד הדברים שהרבי שינה בעולם.

לפני כמה דורות היה נראה שסוף העולם היהודי מתקרב. הרבי הפך במובנים רבים את כיוון התנועה. אפשר להשוות את הרבי לאדם שעומד מול רכבת שדוהרת במהירות עצומה אל התהום ומנסה לבלום אותה. הוא יודע היטב לאן היא יגיע, והוא שואף לעצור את תנועתה כדי שהיא תוכל לפנות לצד השני. הרבי ניסה לבלום את התנועה של מיליוני יהודים החוצה מהיהדות והצליח ליצור תנועה חזרה אל תוך היהדות. השפעת

הרבי שלנו היה שייך בהחלט לבחינה הזו של הגדולה העצמית, הגדולה של עצם ההווה. זאת אף על פי שבוודאי אפשר לראות את הישגיו, מעשיו והשפעתו בעולם בתחומים שונים.

הרבי שינה משהו במהלכים ההיסטוריים שמתרחשים בקהילות ישראל. עד הרבי היה כיוון קבוע וברור לזרימת ההיסטוריה היהודית. בנעוריו היה פשוט לכל שדרכו של עולם היא כמו בהגדה של פסח: הסבא הוא חכם וצדיק, בנו הוא רשע שעוזב את היהדות, הנכד הוא תם, והנין הוא כבר בגדר "שאינו יודע לשאול". אני זוכר שמישהו כתב בזמנו תיאור שנועד לזעזע את הבריות על עתיד אפשרי בחברה בישראל. הוא תיאר אנשים שילכו למוזיאון, יראו ספר תורה ויאמרו לילדים: "זה היה ספר שהיה מאוד חשוב בעיני הסבים שלנו". זו לא הייתה הפרזה. המהלך של עזיבה מתמדת של היהדות נתפש בעיני כולם כסדר החיים הטבעי וככיוון החד משמעי שאליו הדברים הולכים. הרבי עשה מין תפנית במהלך ההיסטורי הזה. לא מדובר במהפכה שלמה. גם בעולם שאחרי הרבי אנשים יכולים להתנתק מהכלל היהודי, אבל

יודעים מהיכן בא, מי היו הוריו, ומה הייתה הסביבה שבה צמח, ממי הוא למד וכיצד הוא למד. איש שהוא היה גדול הדור בתקופתו, איש שמאז שעלה בסערה השמימה, מספרים עליו כל מיני סיפורים

הרבי הפך במובנים רבים את כיוון התנועה.

אפשר להשוות את הרבי לאדם שעומד מול רכבת שדוהרת במהירות עצומה אל התהום ומנסה לבלום אותה.

ניסים ונפלאות.

אליהו הנביא הוא אחד מגדולי הנביאים שעמדו לעם ישראל. במובנים רבים ניתן להשוות אותו רק למשה רבנו עצמו: בספר מלכים מסופר שאליהו הנביא זכה להתגלות בנקרת הצור, מעין זו שהייתה למשה רבנו וכנראה באותו המקום ממש. על כמה אנשים יש לנו סיפורים כאלו?? אפילו מה שאומר ישעיהו: "וְאַךְאָה אֶת ה' יֵשֵׁב עַל כְּסֵא רָם וְנִישָׂא", לא נמצא באותה דרגה של התגלות שהייתה

השינוי הזה כשלעצמו, הנמשכת עד ימינו אלה, מדהימה. זהו ללא ספק אחד מההישגים של הרבי. ועם זאת, כאשר אנחנו מדברים על הרבי, הפעולות שפעל אינם העניין עצמו.

עניינו של הרבי קשור דווקא במה שהרבי לא הצליח לעשות. ברור לי שאילו היו שואלים את הרבי מה הוא הספיק לעשות בחייו, הוא היה אומר שהוא לא הגיע אפילו למחצית הדבר. הוא היה אומר זאת לא בגלל ענווה, אלא משום שבהשוואה למה שרצה הוא באמת לא הגיע אפילו למחצית הדבר. מה שהרבי באמת רצה לעשות, הוא לא הצליח לעשות, משום שהוא רצה לעשות דבר אחד - להביא את המשיח, וכל שאר הדברים שעשה הוא עשה מפני שצריך לעשות אותם מכל מיני סיבות, אבל לא זה היה עצם הרצון הפנימי שלו. מבחינה זו ייתכן שאילו היו שואלים אותו: "מה פעלת?" הוא היה יכול להגיד: "עשיתי כך וכך מפעלים, ועל המפעלים האלו מגיע לי שכר כזה וכזה, אבל את העיקר לא עשיתי". מבחינה זו הרבי לא הצליח לממש את מה שהוא חשב שהיה תפקידו וייעודו בעולם.

אליהו הנביא - גדולתו ועלייתו השמימה

כבר היה בעברנו חי אדם שהיה דומה לרבי מהבחינה הזו. גם הוא לא השלים את תפקידו בעולם. זהו איש איננו יודעים כמעט שום דבר על הרקע שלו. איננו

לאליהו.

משום שהם רצו לשאת את הסבל של המהות היא לאנושיות שבא לביטוי תמציתי בפסוק **כִּי עֶפְרָא אֶתָּה וְאֶל עֶפְרָא תָּשׁוּב**. הם רצו לחזור אל העפר. (באותו אופן אמרו שהאריז"ל והבעש"ט היו יכולים מצד מדרגתם לעלות בסערה השמימה, אבל הם לא רצו משום שהם הבינו שאדם צריך לחזור דווקא אל העפר). על כל פנים, בניגוד לדמויות הללו, אליהו הנביא עלה בסערה השמימה.

אליהו הנביא - האיש שלא מומש

העלייה הזו היא חלק מהותי מדמותו ופעולתו בעולם. היא קשורה לכך שעל אף גדולתו הייחודית הוא לא סיים את מה שהוא רצה לעשות ואת מה שהתחיל לעשות. במובן מסוים אליהו הנביא הוא האיש שלא מומש. אף על פי שהקדוש ברוך הוא נתן לו כוחות דומים לכוחות שנתן למשה רבנו, הוא לא הצליח לעשות את הדבר הגדול שהוא רצה.

מה אליהו רצה לעשות? אליהו רצה להפוך את מדינת ישראל של אז מהקצה אל הקצה. אליהו לא הסכים שעגלי הזהב יישארו בעולם. את כל העבודה שלו ואת כל המופתים שלו הוא עשה רק בשביל שאנשי מדינת ישראל יגידו סוף סוף: "ה' הוא הָאֱלֹהִים".

ואכן כולם צעקו בהר הכרמל: "ה' הוא הָאֱלֹהִים", אבל מה הם עשו אחר כך? הרי הם ראו אותו שוחט את נביאי הבעל שלהם, ואיש לא נקף אצבע לעזור להם ולהציל אותם מידי, כולל כל החסידים

נוסף על כך, אליהו עשה מופתים בשמים ובארץ לפני שהתעלה והפך למלאך הברית ולפני שהתחיל לעופף בכל העולם. וגם לאחר שהוא התעלה, על אליהו הנביא יש יותר סיפורים מאשר על כל אדם אחר בהיסטוריה היהודית. בכל

מה אליהו רצה

לעשות? אליהו רצה להפוך את מדינת ישראל של אז מהקצה אל הקצה. אליהו לא הסכים שעגלי הזהב יישארו בעולם..

עדות ישראל אפשר למצוא סיפורים ומעשיות עליו עד ימינו אנו.

אחת מנקודות הייחוד של אליהו היא, כאמור, עלייתו בסערה השמימה. אין בהיסטוריה שלנו הרבה אנשים שעלו בסערה השמימה. אברהם אבינו לא עשה זאת, ומשה רבנו לא עשה זאת. ייתכן שהם לא עלו בסערה השמימה משום שהם לא רצו לעזוב את האדמה

המלוכה הקיים, אבל לא אתה תעשה את זה". אבל באופן מהותי הקדוש ברוך הוא אומר לאליהו דבר נפלא ונורא: "אתה לא גמרת. זה נכון. אקח אותך אלי לתקופה מסוימת, אבל את עבודתך, את המשימה שלך, ה"קנוא קנאתי" שלך לשמי, אתה תשלים בסופו של דבר".

קנאה ואהבה

באיזה אופן אליהו משלים וישלים את פעולתו בעולם? בשביל לענות על השאלה הזו צריך להבין מהי מהותו של אליהו הנביא, ומה הפעולה שפעל בעולם.

בהתגלות שהייתה לאליהו בחורב הוא בא בטרוניה אל הקדוש ברוך הוא ואומר: "קָנָא קָנָאתִי לָהּ". אליהו מתואר בתור אִישׁ אֶשֶׁר קָנָא לְשֵׁם הָאֱלֹהִים. יש שני מובנים שונים בתכלית למילה 'קנאה': יש קנאה במישהו, ויש קנאה למישהו. הקנאה במישהו - פירושה הרצון להיות כמותו, או הרצון שיהיה לי מה שיש לו. אליהו מקנא לה', כלומר בוער באש למענו.

כך מתפרשת גם הקנאה למשה בדברי משה ליהושע: "הֲמִקְנָא אֶתָּה לִי". זוהי אותה הרגשה ממש: יהושע היה מסור למשה בכל ליבו ובכל נפשו, ולכן מיד כשהוא ראה את אלדד ומידד מתנבאים במחנה, הוא אמר: "אֲדַנִּי מֹשֶׁה כָּלָאם". משה ראה בזה מעשה של קנאה לו - יהושע אהב אותו עד כדי כך שהוא לא יכול לסבול שיש נביא מלבדו.

והמלווים שלהם. הטרגדיה היא שאחר כך הגיע הערב; הם הלכו הביתה לאכול ארוחת ערב, וקמו בבוקר בדיוק אותם אנשים שהיו אתמול.

במובנים רבים אליהו השאיר את המשימה שלו בלתי גמורה. אליהו הנביא עמד בחצי ימיו, בחצי מפעלו. הוא התחיל דבר בעולם, אבל הדבר הזה יקבל משמעות רק אם יגיע לידי גמר. והנה מדינת ישראל דאז הלכה והידלדלה עד שהפסיקה להתקיים.

בנקודה הזו, לאחר מעמד הר הכרמל, אליהו מגיע אל הקדוש ברוך הוא. אחרי שהוא נאלץ לברוח ולהתחבא והיה מנודה מהחברה ומהעולם, הוא אומר לקדוש ברוך הוא: "רציתי לעשות משהו בעולם. עמדתי על הר הכרמל לעיני כל ישראל באופן הכי דרמטי שיכול להיות, והראיתי להם שאתה אלוקים; והנה מתברר שלא עשיתי כלום, שלא גמרת שום דבר. המקום נשאר אותו מקום, המלך נשאר אותו מלך, המלכה נשארה אותה מלכה, הילדים הלא-יוצלחים של המלך והמלכה נשארו בשלהם. נשארת אני לבדי נביא לה', ולא הצלחתי לסיים את העבודה שלי בעולם".

התשובה שה' עונה בנקודת הזמן של הסיפור בספר מלכים היא למעשה נפלאה ונוראה: "תראה, יש כמה משימות למלא: צריך להמליך מלך חדש בארם, אבל לא אתה תעשה את זה; צריך להקים בית מלוכה חדש שידיח את בית

ההבנה הזו של הקנאה עונה גם על שאלה גדולה על דמותו של אליהו הנביא. בספר מלכים מצטייר אליהו כאדם שקוטל כך וכך בריות בהסתכלות אחת, כאדם שמקלל: "אִם יִהְיֶה הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה טַל וּמָטָר כִּי אִם לֹפִי דְבָרִי". הוא איננו רק אש להבה לעצמו אלא גם שורף אנשים בפועל ממש - אחרי שהוא מראה לעם ישראל שה' הוא האלוקים שם, במוחרקה, הוא שוחט מאות מנביאי הבעל וזורק אותם בנחל קישון.

לעומת זאת, בכל הסיפורים על אליהו הנביא, גם בדברי חז"ל וגם בסיפורים שסיפרו עליו לאורך הדורות - ויש בלי ספק אלפי סיפורים כאלה - אין שום דבר שמזכיר את הדמות הקשה הזו מספר מלכים. אליהו הנביא מופיע בהם בתור דמות של חסד, שמקיימת מצווה פה ומצווה שם, שמסייעת לאדם שטעה בדרך, שעוזרת לאדם שנמצא בצרה.

למעשה, הדימוי של אליהו בתור דמות של אהבה וחסד אינו מתחיל להופיע רק בסיפורי הצדיקים ואפילו לא בדברי חז"ל אלא בדברי הנביא מלאכי. בסוף ספר מלאכי כתוב: הִנֵּה אֶנְכִי שֹׁלֵחַ לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לְפָנַי בּוֹא יוֹם ה' הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא. מה יעשה אליהו הנביא לפני בא יום ה'? הוא לא מתכנן להרוג או להעניש. הוא ישיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם. זוהי מלאכתו של אליהו הנביא אחרי שהוא עלה לשמים.

איך הדמות הזו עולה בקנה אחד עם

גם כשאומרים על אליהו או על כל אדם אחר שהוא מקנא לאלוקיו, מתכוונים שאין לו חשבונות אחרים מלבד הקדוש ברוך הוא. אדם שמקנא לה' אינו יכול להתפשר ואינו יכול להסכים לכך שיהיו אנשים שיפסחו על שנתי הסעיפים, או על סעיף וחצי. הוא קם וצועק: "אני מקנא. זה כל הלב שלי. זו כל האישיות שלי".

זהו פירוש הפסוק עֲזָה כְּמֹנֹת אֶהְבֶּה קָשָׁה כְּשֹׂאֹל קִנְיָה. הקנאה מתחילה מאהבה שהיא הרבה מעבר לאהבה הרגילה. זוהי עוצמה של אהבה שאינה משאירה מקום לשום דבר אחר.

את השניות של הקנאה והאהבה אפשר לראות גם במזמור 'ברכי נפשי'. אין עוד מזמור שעוסק כל כך הרבה ביופי ובהרמוניה של העולם. והנה בסיומו של המזמור הזה אנו מוצאים את הפסוק יִתְמוּ חֲטָאִים מִן הָאָרֶץ וְרָשָׁעִים עוֹד אֵינָם. מהיכן הפסוק הזה בא, ואיך הוא מתקשר לתיאור היפה וההרמוני שבשאר המזמור? כאשר מסתכלים על תמונת ההרמוניה ועל היופי של העולם, ופתאום מישהו בא וזורק קצת זבל באמצע התמונה, אי אפשר לסבול את קיומו של הזבל הזה, לא מפני שיש מלחמה עם הזבל, אלא מפני שבתוך התמונה הזאת של העולם הוא בלתי נסבל. באותו האופן הקנאה הקשה כשאול היא בעצם אהבה עזה כמוות. אם אני אוהב עד הסוף, אינני יכול להתפשר, ואינני יכול לסבול שום דבר שעומד כנגד האהבה הזו.

בליל הסדר אנחנו שואלים מתי יבוא אליהו משום שעד עכשיו עסקנו בחצי הראשון, וכעת אנחנו רוצים את החצי השני. אנחנו רוצים שאלהו יבוא לסיים את עבודתו.

**עֲזָה כַּמְּוֹת אֶהְבֶּה קֶשֶׁה
כְּשֵׁאוֹל קִנְאָה. הַקְנָאָה
מִתְחִילָה מֵאֵהָבָה שֶׁהִיא
הַרְבֵּה מֵעֵבֶר לְאֵהָבָה
הַרְגִילָה. זוֹהִי עוֹצְמָה
שֶׁל אֵהָבָה שְׁאִינָה
מִשְׁאִירָה מְקוֹם לְשׁוֹם
דָּבָר אַחֵר**

הטרגדיה של אליהו היא טרגדיה של מי שלא הגיע לחצי השני. אדם שעשה מופתים בשמים ובארץ, עצר את הגשם והוריד אש מהשמים, אך לא הצליח לסיים את מלאכתו. הטרגדיה איננה בעלייה שלו ברכב אש לשמים, אלא בכך שכשהעלו אותו באש השמימה, בעצם הוציאו אותו על כורחו לפנסיה מוקדמת. מצד עצמו אחרי שעמד בנקרת הצור ואמר: "קִנְאָ קִנְאָתִי", הוא אולי היה רוצה שהקדוש ברוך הוא ייתן לו כוח לפעול

הדמות של אליהו הנביא מספר מלכים? משום שהשורש של אליהו אינו שגאה. כל עניינו הוא אהבה. הוא כל כך אוהב עד שאיננו יכול לסבול את ההפך ממושא האהבה שלו. הקנאה של אליהו נובעת אך ורק מאהבה שאין לה סוף. אליהו איננו רק מלאך הברית; הוא שייך לבחינת חסד של מעלה.

רוצים את החצי השני!

גם ההזכרה של אליהו הנביא והציפייה לבואו בסדר פסח קשורה לאותו עניין. אנחנו שרים את הפיוט 'ויהי בחצי הלילה', שבו יש רשימה ארוכה של אירועים וניסים שקרו בחצי הלילה לאורך ההיסטוריה, ובעצם שואלים: מה לגבי החצי השני של הלילה? מה ההמשך של הסיפור? בליל הסדר אנחנו רוצים את החצי השני. אנחנו אומרים לקדוש ברוך הוא: "עשית לנו סדר פסח. גאלת אותנו ולקחת אותנו לך לעם. עכשיו בוא ותשלם לנו את החצי השני". אנחנו אומרים לה: "ריבוננו של עולם, לא גמרת את העבודה. נכון, הוצאת אותנו ממצרים; גמלת עמנו חסדים רבים. דיינו, דיינו, אבל האם הצלחת במשימה שלך? אחרי שעשית את כל הניסים והנפלאות, אחרי סדר הפסח שערכת לנו במופתים בשמים ובארץ שגרמו לכל העולם לרעוש ולגעוש, ישראל נכנסים למקומם ומתיישבים בארצם, נעשים בורגנים קטנים ואחר כך נעשים עובדי עבודה זרה קטנים. הייתכן? האם אפשר להסתפק בכך? האם העבודה נגמרה?"

יותר בעולם. את הכוח הזה הוא לא קיבל אז. מתי הוא יקבל אותו? לְפָנַי בוא יום ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא; כאשר ייגמרו כל החשבונות, יבוא היום. אז ייתנו לאליהו הנביא את החצי השני, ואז הוא יוכל לסיים את העבודה.

אכן, היו אנשים גדולים שסיימו את עבודתם: האר"י הקדוש אמנם לא גילה את כל הסודות שרצה לספר, והוא בוודאי קיווה שתהיה לו עוד הזדמנות, ומי יודע מה היה קורה עוד אילו הוא היה מדבר עוד, שהרי כל מה שנשאר לנו מתורת האר"י הוא פירות של שנתיים בלבד, ובכל זאת האריז"ל בנה בניין, והבניין הזה עומד עד היום. במובן הזה מלאכתו נשלמה. גם הבעש"ט בנה בניין. שניהם רצו לבנות משהו בעולם, והם בנו דבר בעולם, אפילו דבר מפואר. הם הסתלקו מהעולם משום שסיימו את עבודתם.

לעומתם, העבודה של אליהו לא הושלמה, ולכן הוא לא ממש הסתלק מהעולם. אליהו הנביא השאיר אחריו ליהודים בכל הדורות, עד דורנו, געגועים. כאשר שרים על "אליהו הנביא, אליהו התשבי, אליהו הגלעדי", שרים על הגעגוע אל אליהו הנביא. אולי המופתים שעשה אליהו הנביא והדברים שאמר כבר אינם חשובים; חשובה עצם הווייתו - חשוב שאדם כזה אכן היה קיים, שאפשר לסמוך עליו, ושהבטחה שיש בו היא הבטחה אמיתית. לכן מנסים לזכור את האיש שהיה על ידי סיפורים שונים.

כאמור, גם הרבי לא השלים את עבודתו. הוא אמנם בנה לא מעט ופעל לא מעט בעולם. הוא עשה דברים גדולים וחשובים ששינו את פני היהדות, אבל לא זה מה שרצה לפעול. את הבניין שהרבי רצה לבנות הוא לא השלים. הגעגועים שהרבי מעורר הם במידה רבה געגועים

זה עניינו של אליהו הנביא, וזה גם מה שאנחנו זוכרים ממנו. את אליהו אנחנו זוכרים לא מכיוון שאנחנו יכולים לצטט דברי תורה שאמר. בספר ישעיה, ירמיה, או אפילו עובדיה אפשר למצוא הרבה יותר ציטוטים ממה שנוכל לצטט בשם אליהו. העניין של אליהו הוא לא מה שהוא אמר ולא מה שהוא עשה, אלא מה שהוא היה. הוא היה אש שירדה מלמעלה ובערה כאן, למטה. מהאש של אליהו אי אפשר היה להתעלם, לא רק בחייו אלא גם לאחר שהסתלק ברכב אש. לא כל כך משנה אם אליהו חי או מת משום שבמובן החשוב ביותר אליהו ישנו. אני לא צריך להכריז שהוא חי וקיים משום שאני יכול לפגוש אותו גם היום, מחר או מחרתיים. היום אנחנו זוכרים את אליהו בתור מלאך הברית משום שאנחנו מחפשים את המלאך שיעשה ברית בינינו לבין הקדוש ברוך הוא.

מורשת הגעגועים

כל זה היה משל כדי להסביר את מה שניסה הרבי לעשות. כאמור, בסך הכול הוא רצה לעשות דבר אחד בלבד - להביא את המשיח. הטרגדיה של הרבי דומה לזו של אליהו הנביא.

המשיח עומד אחר כותלנו, מציץ, רואה, מסתכל, אבל איפה הוא? איפה פעמי משיח?

בראשית החסידות אמרו שבדורות הראשונים היה זמן שעוד ינקו מאורו של בית המקדש; אחר כך הייתה תקופת חושך שבה הכול היה אפל; ועכשיו, אמרו הצדיקים, אנחנו מתחילים להגיע לצד השני של המנהרה. איננו רואים את האור כולו, אבל אנחנו מתחילים לראות איזו נקודה של אור. כל זמן שנשארת אצלי איזו נקודה של אור, אני יכול להיאחז בה. אני יודע שיש פתח למנהרה, ושקול דודי הנה זה בא. אינני יודע מתי. אינני יודע איפה. אין לי מושג, אבל אני בכל זאת שם לב.

הרבי הוא האיש שהשאייר לנו את מורשת הגעגועים והציפייה למשיח. עם כל העטיפות, עם כל החכמה, הכישרון וכל שאר המעלות שהיו לו, היה לו בעצם רק חזון אחד, וכל חייו הוא צעד לקראתו. זוהי המורשת של הרבי: כאשר אני מסתכל לצד הזה, ואני רואה חושך ואפלה ומרה שחורה, הוא מסובב את הראש שלי ואומר לי: "תסתכל לצד השני, אתה רואה נצנוצים של אור? הנצנוצים שאתה רואה הם נצנוצי אורו של משיח, והם פועלים".

את היום הזה אנחנו מציינים משום שהאישיות שראינו בעיני בשר, אמרה שיש אור, ושנחנו צריכים לבקש ולרצות ולראות את החצי השני.

אל ההווה שלו, שהייתה בעולם ולא סיימה את עבודתה.

כתוב בגמרא שרבי אמר שהוא זכה לחכמתו היתרה רק מפני שראה את רבי מאיר מאחוריו. הרבה חסידים זוכים לראות את הרבי מאחוריו, מספריו ומהתמונות שלו, אבל לא זו המהות הפנימית של הרבי. לא חשוב כל כך גם כמה חסידים היו לו; ייתכן שהיום יש לרבי יותר חסידים ממה שהיו לו בחייו. גם המופתים הנכונים או הבלתי נכונים שמספרים עליו אינם העניין; מהבחינה הזו המופתים והסיפורים שמספרים כעת על הרבי הם כמו המופתים שמספרים על אליהו הנביא. מה שחשוב הוא ההווה של הרבי שנשארת גם עכשיו. כמו אליהו הנביא, הרבי משמעותי כל כך בגלל הבשורה שיש בדמות שלו.

איפה פעמי משיח?

מי היה הרבי? הרבי היה האיש שעוד כשהרבי היה ילד קטן, הוא חלם על מה שיהיה כשיבוא המשיח, והוא המשיך לחלום על זה יותר משמונים שנה לאחר מכן, מפני שהציפייה למשיח הייתה עיקר ההווה שלו. באופן פורמלי כולם יודעים שצריך לחכות למשיח, הרי כתוב שאחת השאלות ששואלים אדם למעלה היא: "ציפית לישועה?" אבל אצל הרבי בציפייה לישועה היו משוקעים כל כוחו וכל המהות שלו. כל שאר הדברים שעשה היו מבחינתו דברים טובים, חשובים ומפוארים, אבל איפה המשיח?

לעשות את הבלתי אפשרי

דברים שנשא הרב בספרית קנדי בבוסטון, ג' בתמוז תשס"ד

הם אידיאליסטים בעוד שבית הלל הם ריאליסטים. בית שמאי תמיד ציירו לנגד עיניהם את המצב המושלם, את הקיום האידיאלי; ואילו בית הלל התייחסו אל המציאות כפי שהיא. זוהי, כמובן, הגדרה פשטנית מאוד, ובכל זאת זהו המוטיב העובר כחוט השני בכל המחלוקות ביניהם. בית שמאי היו אנשי שמים; בכל ענייני העולם הזה הם ראו לא את הגבולות אלא את המכלול, את המשמעות האולטימטיבית. ואילו בית הלל בחרו לעסוק בבעיות ובמצבים של חיינו כפי שהם. להבדלים אלה בתפיסת העולם יש השלכות מעשיות רבות בתחומים רבים. משום כך, הקול שנשמע בעולמנו הבלתי שלם הוא קולו של בית הלל, ואנו פוסקים לפי שיטת בית הלל; ואילו בעולם האידיאלי של ימות המשיח תשתנה ההלכה, ונפסוק כשיטת בית שמאי.

הכל נובע אפוא מתפיסת העולם הבסיסית, מהבנתנו את מהות האדם.

אחת המחלוקות בין בית שמאי לבית הלל עוסקת בשאלה האם "נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא", או שמא "נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא" (עירובין י"ג ע"ב). שתי שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובית הלל בעניין זה, עד שלבסוף "נמנו וגמרו: נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא; עכשיו שנברא - יפשפש במעשיו. ואמרי לה: ימשמש במעשיו"

בתלמוד יש מאות מחלוקות בין בית הלל לבית שמאי. רובן עוסקות בשאלות הלכתיות, כגון: האם בסעודת ערב שבת יש קודם כל לקדש ורק אחר כך ליטול ידיים, או שמא יש להקדים גטילת ידיים לקידוש. וכוח רעיוני על עצם קיומו של האדם נראה אפוא תמוה. מהו היסוד למחלוקת זו?

אם ננסה לתמצת את עיקר ההבדל בין תפיסות העולם של בית שמאי ובית הלל אפשר לומר, שבית שמאי

בני אדם חוטאים, או נוהגים מתוך חוסר אכפתיות. בית הלל, ששמרו על הסתכלות חיובית, אמרו: אנחנו כאן, אנחנו מנסים לפעול ולעשות. ואולם בית שמאי כל הזמן השוו בין האדם כפי שהוא לבין מה שהוא יכול להיות, ובינו לבין המלאכים; וכאשר בוחנים את האדם מן הזווית הזו, הוא נראה מלא פגימות עד בלי די. משורר התהלים ביטא זאת במלים "מה אנוש כי תזכרנו" (תהלים ח:ה).

* * *

אולי הדבר הנפלא ביותר אצל הרבי - שאותו אפשר היה לראות בכל מה שעשה, לשמוע כמעט בכל שיחה שניהל ובכל משפט שאמר ולקרוא כמעט בכל מה שכתב - היה הדחף הכביר שלו להתעלות כל הזמן על עצמו, כל הזמן לעשות עוד.

אני חוויתי זאת אישית בקשר שלי עם הרבי. לפני יותר משנים עשרה שנה כתבתי לו מכתב, תיארתי בו את מעשי וציינתי, כי כל אחד ואחד מהפרויקטים שאני מעורב בהם די בו כדי להעסיקני מדי יום ביומו מבוקר ועד לילה. על אלה נוסף עוד פרויקט, שגם בו היה די כדי למלא את יומי לחלוטין, ומלבד כל אלה היה פרויקט נוסף, שגם הוא היה "משרה מלאה". כתבתי לרבי שקשה לי להמשיך

בית הלל אומרים שבמצב של חוסר שלמות עלינו להתמודד עם מה שיש, והשאלה איננה "האם להיות", אלא "כיצד להיות". ואילו בית שמאי אינם מוכנים להתעלם מן המכלול התיאורטי הרחב. לדעתם, לא די בכך שנדע מה עלינו לעשות: כל מעשה שלנו חייב לשנות משהו במכלול.

בית הלל אומרים

שבמצב של חוסר

שלמות עלינו להתמודד

עם מה שיש, והשאלה

איננה "האם להיות",

אלא "כיצד להיות".

ואילו בית שמאי אינם

מוכנים להתעלם מן

המכלול התיאורטי

הרחב... כל מעשה

שלנו חייב לשנות

משהו במכלול

מבחינות רבות האדם אינו מצדיק את המאמץ שהושקע בו. בחיים הממשיים

עוד ועוד מעמסה?

כדי להשיב על כך אביא משל מתחום הפיזיקה. בעולם החומר, כאשר מפעילים לחץ על משהו מגיעים לנקודה מסוימת שבה הוא אינו יכול לשאת זאת עוד. אבל כאשר מפעילים לחץ גדול פי עשרה או פי מאה, משהו קורה: המולקולות קורסות, והחומר עצמו משתנה. באסטרונומיה יש כוכבים הקרויים "נגסים לבנים". אלו כוכבים קטנים, בגודלו של כדור הארץ ואף פחות, שהמאסה שלהם גדולה פי כמה וכמה מן המאסה של השמש. מדוע? משום שהחומר קרס פנימה והפך להיות משהו אחר, וכתוצאה מזה גם כל החוקים הפועלים עליו השתנו.

אפשר לומר שבמובן מסוים, זה מה שהרבי ביקש להשיג. הוא רצה לשנות את ה"חומר" האנושי, את ההתנהגות האנושית, את דרך ההתנהלות של בני האדם. הוא ניסה לשנות את עצם טיבם של כל בני האדם שפגש, להפוך אותם למשהו שונה לחלוטין.

האדם הראשון שעליו ערך הרבי את הניסוי הזה היה הוא עצמו. יש בידינו כמה מכתבים משנת תשי"י, מכתבי תשובה לאותם חסידים שפנו אליו בבקשה שיהיה רבי. המכתבים הללו הם מאוד בלתי אופייניים לו. הם

לעשות את כל הדברים הללו, והוספתי שכל יום קשה יותר מקודמו. שאלתי אותו: מה צריך להיות סדר הקדימויות שלי? על מה עלי לוותר? והוא ענה לי (זה היה המכתב האחרון שקיבלתי ממנו): המשך את כל מה שאתה עושה, והוסף עוד.

זה מה שהרבי דרש. איך אפשר להסביר זאת? יש סיפור מפורסם על איכר, אשר בא אל הרבי והתלונן בפניו על כך שיש לו בית קטן מלא ילדים, והמצב קשה מנשוא. הרבי אמר לו להכניס לבית עז - בעל חיים רעשני, מלוכלך ומדיף ריח רע. לא עבר זמן רב ואותו איכר חזר אל הרבי וזעק: "אבוי, רבי, כל הבעיות שהיו לי רק החמירו!" ואז הורה לו הרבי להוציא את העז. האיכר עשה כדבריו, ואחרי ימים אחדים חזר אליו וסיפר לו כמה הבית שלו מרווח ונפלא.

הרבי עשה דבר דומה - ושונה. כאשר בני אדם התלוננו באוזניו שהם עובדים קשה מאוד, הוא היה מטיל עליהם עבודה נוספת; וכאשר הם חזרו והתלוננו שמצבם עוד יותר גורא וכל כך קשה להם להתמודד, הוא היה מורה להם לקבל על עצמם עוד משהו. כל זה מנוגד, כמובן, לחוקי הטבע. בעולם שלנו יש זמן וחלל מוגבלים, וישנן גם מגבלות היכולת האנושית. מה, אם כן, עשה הרבי? איך הוא יכול היה להטיל על אנשיו

בעולם, הבה ניצור סוג חדש של אדם, קיום אנושי שונה, קיום אשר ביחס אליו תוכל להיות רק תשובה אחת: כן

במשך השנים נתן הרבי יותר ויותר משקל לעניין המשיח. הוא דיבר וחזר ודיבר עליו. כבר בנאומו הפומבי הראשון הוא הבהיר שעניין זה נמצא בראש מעייניו, ובכל מה שאמר ועשה תמיד היה אותו רעיון עצמו: הנה-הנה משיח בא.

המשיח איננו איזו התרחשות פשוטה; ביאת המשיח היא בעצם קץ ההיסטוריה. משיח פירושו שיגיע זמן שבו הדברים לא רק יהיו טובים יותר, אלא יהיו בדיוק כפי שהם צריכים להיות. פירושו של דבר הוא שכל מה שניסינו לעשות במשך דורות, במשך עידנים שלמים, יתגשם. עד עכשיו היינו מתקדמים - ואז נכשלים ונסוגים. זהו המבנה של ההיסטוריה בכללותה, שהיא סיפור ניסיונותיו וכישלונותיו של המין האנושי. "משיח" פירושו שיום יבוא וכל הבעיות יפתרו, ושם ואילך לא יהיו עוד כישלונות. בלשון התנ"ך קרוי הדבר בשם "קץ הימים" - קץ העליות והירידות של ההיסטוריה האנושית, וראשית יצירתו של משהו חדש ושונה לחלוטין.

להביא את המשיח הרבה יותר קשה מאשר להקים את מדינת ישראל או

מלאים רגש, והרבי מביע בהם את תהייתו כיצד יוכל לקבל על עצמו את המשא הזה. "הגיעני ... מכתבו", הוא כותב, "ונבהלתי בקראי אותו - לדרוש ממני עניינים שלא ניתנו לי ואינם בי, לא מהם ולא ממינם". ובמקום אחר הוא אומר: "מה שמותר ויש לי, אתן; ומה שאין לי ואסור לי - איני יכול ואיני רוצה".

אילו נשאל הרבי אז אם "להיות או לא להיות", הוא היה משיב כבית שמאי: לא להיות. אך בסופו של דבר הוא החליט אחרת; הוא קיבל על עצמו להיות משהו שהוא טען בתוקף שאינו מסוגל לו, דבר שהוא מעבר להוויה האנושית הרגילה.

ומה היה בסופה של אותה מחלוקת תלמודית? אחרי שנתיים ומחצה של דיונים הסכימו ביניהם כל החכמים, האופטימיסטים והפסימיסטים גם יחד, שהאדם הוא ניסוי שנכשל. הדבר היחידי שעוד אפשר לומר הוא, "עכשיו משנברא יפשפש במעשיו"; אם הוא כבר כאן, יעשה נא כמיטב יכולתו.

ואולם לשאלה זו יש תשובה נוספת: לא "כן" ולא "לא", אלא תשובה שלישית, והיא - מה שהרבי ניסה לעשות. הוא אמר: במקום להכריע בשאלה אם ראוי לו לאדם להתקיים

לייסד את ארצות הברית. להביא את המשיח פירושו לחולל בעולם שינוי בלתי הפיך. עד עכשיו התאפיין הקיום האנושי בתגודות בלתי צפויות; היה זה קיום, שבו אחרי כל עלייה באה ירידה. הרבי שאף להגיע למקום גבוה יותר, והוא ביקש להשיג זאת על-ידי כך שתבע מבני האדם לעשות מעבר ליכולתם. בלשון מחשבת החסידות קוראים לכך "בכל מאודך". ביטוי זה, הלקוח מתוך קריאת שמע, מפורש בדרך-כלל כ"בכל כוחך". ואולם בחסידות מפרשים זאת - "בכל ה'יותר' שבך". כלומר: עליך לתת את חיך ואת כל מה שיש לך, ואחרי כן לתת עוד. ומהו ה"עוד" הזה? אלו הם הדברים שאינך יכול לעשות.

זו הייתה גישתו של הרבי: להטיל על אדם משא של עבודה שיהפוך אותו למשהו אחר לגמרי. הרבי לא היה מעוניין ליצור סגל של "מחזירים בתשובה מקצועיים": הוא רצה שכל בית ובית יהיה "בית חב"ד". הוא רצה לשנות את בני האדם, פשוטו כמשמעו, לשנות את טבעם. ולכן הוא כל הזמן ביקש עוד ועוד, ואף פעם לא היה שבע רצון - מפני שעדיין לא הגענו למישור שונה של קיום, ל"קריסה" כביכול של החומר, להתמוטטות מבנה המציאות הקיים שאחריה נוצר מבנה שונה לחלוטין: תמציתי יותר, פחות ריקני, טוב יותר. לא מדובר בכמה בני אדם, אחד פה

אחד שם, שמשתנים, אלא בהפיכתה של כל המציאות כולה למשהו שחייב להיעשות בידי כולם. בשנותיו האחרונות, בקריאתו "אנחנו רוצים משיח עכשיו", דחף הרבי וחזר ודחף לקראת זה יותר ויותר.

הוא דיבר על הדברים שאיננו יכולים לעשות, על הבלתי אפשרי, על מה שאין כל דרך להשלים בתקופת חיים אחת, משום שכאשר יבוא המשיח נעבור לעולם הדברים הבלתי אפשריים. אז נוכל לעשות לא רק את הדברים שאנחנו מסוגלים, אלא גם את כל מה שאיננו מסוגלים.

הרבי רצה הרבה יותר מאשר לחולל מהפכה: הוא רצה לגרום שינוי בלתי הפיך בטבע האנושי, בהיסטוריה האנושית. האם הוא לא הבין שזה בלתי אפשרי? לא: הרבי הכיר היטב את הטבע האנושי והבין את בני האדם לעומק; הלוא כל כך הרבה אנשים גילו לו את לבם, חשפו את עצמם לחלוטין בפניו וסיפרו לו הכל על חולשותיהם, על כישלונותיהם. ולמרות זאת המסר שלו לכולם היה: רוצו קדימה! ואם אינכם יכולים לרוץ - לכו! ואם אינכם יכולים ללכת - תזחלו! אך תמיד, ללא הרף, המשיכו להתקדם.

"חשבנו שעדיף לנסוע לרבי באוניה ולא במטוס" פגישות עם הרבי - מתוך ראיון מאת ר' מאנים לביא התפרסם בביטאון 'כפר חב"ד' תשנ"ב.

הרבה יותר כבוד מאשר היום. "אחד הראשונים שהחלו לעורר על עניין הנסיעה לרבי והעלו את הנושא, היה מורי ורבי המשפיע הרה"ח הרב שמריהו ששונקין ע"ה, יהודי בעל שיעור-קומה מוסרי שהיה מגדולי המשפיעים באותם ימים (אצלו, אגב, ביליתי שעות על גבי שעות. מדי יום הייתי נמצא בביתו כחצי יום, לומד עמו חסידות ושואב ממנו הרבה מתורת החסידות). "לרב ששונקין היה רעיון מקורי משלו כיצד יש להתכונן לבוא אל הרבי. היות ופסלנו על הסף את האפשרות לעלות על מטוס, לטוס ולהופיע כך פתאום אצל הרבי בלי הכנת הנפש הראויה לכך, הציע הרב ששונקין לנסוע דווקא באנייה: באותם שבועיים פלוס של הפלגה באנייה, יהיה זמן גאוה כדי להתכונן. כשנמצאים בבית הרי אין אפשרות להתכונן כדבעי, כי טרדות ה'מים רבים' לא מאפשרות להתמסר להכנות הרוחניות, אך כששרויים בנסיעה בספינה ומסביב יש רק מים רבים בלי מרכאות, אפשר להקדיש את כל הזמן לתורה וחסידות. "האמת

"התכתבתי עם הרבי שנים רבות לפני שפגשתי פנים אל פנים. ההתכתבות הייתה בנושאים רבים ומגוונים, על ענייני הכלל וענייני הפרט, אך לבוא אל הרבי עדיין לא באתי". כאן עושה הרב עדין אתנחתא ומקדים דברים מעניינים כשלעצמם, כדי להסביר את דחיית נסיעתו אל הרבי. "פעם", הוא נזכר, "לא היה נהוג לנסוע אל הרבי כמו היום. הכרתי חסידים גדולים שהיו מקושרים לרבי בכל נימי נפשם ומבצעים ללא כחל ושרק, בהידור ובקפדנות, את כל הוראות הקודש, אך לנסוע אל הרבי לא נסעו", והוא מדגיש: "הם לא נמנעו מהנסיעה רק בגלל ה'דורא דמומנא', למרות שגם זו סיבה, משום שעלות הנסיעה הייתה גבוהה מאוד בימים ההם. הסיבה העמוקה לכך הייתה בעצם עניין של הרגל. לא שלא רצו לנסוע אל הרבי, אלא פשוט לא הייתה להם מודעות לכל העניין הזה, כפי שהיא קיימת עכשיו. היום כל אחד, אפילו מי שאין לו כסף, משתדל, עושה מאמץ ומגיע, אך בעבר זה לא היה כך. למילים 'מעבר לים' היה משקל

מוכרחה להיאמר, שאילולא באה ההפתעה שתיכף אספר עליה, אינני יודע אם הייתי נוסע אל הרבי אפילו אז, אלא שבהשגחה פרטית הייתי באותם ימים ה'מורה לחסידות' של הנשיא שז"ר. מדי יום, גם בהיותו נשיא, הוא היה בא לביתי כדי ללמוד עמי חסידות. כשהוכרח מפאת כבודו ובטחונו האישי לבוא עם שוטר צמוד, חיפש תמיד שוטר שהשיעור יעניין גם אותו...

"והנה, לקראת יו"ד שבט הגדול ב'שנת העשרים' הייתה בקרב אנ"ש ציפייה דרוכה ואפילו מתח לקראת העתיד לבוא. אנשים שאלו מה יהיה ואיזה גילויים מיוחדים יהיו, בייחוד לאור העובדה שבאותם ימים היו אמורים לסיים את ספר התורה של משיח. "כרבים מאנ"ש, גם הנשיא שזר רצה מאוד לנסוע אל הרבי ולהיות במחיצתו ברגעים הגדולים האלה, אולם סיבות שונות מנעו את נסיעתו, ולבסוף החליט לשלוח אותי כנציגו האישי אל הרבי.

"אני זוכר עד היום שהוא אמר לי "אני אשלם כמעט את כל הכרטיס אבל גם אתה תשלם חלק, כדי שתרגיש שותף לעניין ולא כאחד שנוסע סתם". כזה היה שז"ר..."

כך באתי אל הרבי. באתי והייתי בהתוועדות המיוחדת של יו"ד שבט הגדול. אליבא דאמת, הביקור התקיים ימים ספורים ממש אחרי ששחררתי מבית רפואה בעקבות מחלה וברגעי הלחץ הגדולים, קצת חששתי, אבל

עברתי את זה בשלום. "אחר־כך באה היחידות הראשונה שלי עם הרבי. "כשהרבי בחדרו, ביחידות, אתה מרגיש הרגשה שונה לחלוטין מכפי שהרגשת כשהרבי מופיע לפני קהל בהתוועדות או בכל סיטואציה אחרת. ביחידות, בנוסף לתחושת הקדושה שהוא מקרין, הרבי מאוד 'אויפגעלייגט' כפי שקוראים לזה באידיש, אך הדבר ששבה את לבי יותר מכל ביחידות, היה הקסם האישי של הרבי. "רבים כבר אמרו זאת לפני. כל מי שנכנס ליחידות שנמשכת מעט יותר זמן מהרגיל מרגיש בתכונה זו ואינו יכול להתעלם ממנה: אי־אפשר לומר לרבי 'לא' כשהוא מבקש משהו. הקסם האישי כל־כך מיוחד לרבי ואין לו אח ורע, ומי שחש בדבר לא ישכח זאת כל חייו. עד כדי כך הקסם הזה מגיע, שאתה לא שוכח אפילו את החיוך הרחב של הרבי, כשהוסיף מילת־א־בדיחותא לעניין המרכזי שדובר בו.

"בכלל, אני זכיתי ליחידויות ארוכות מהרגיל. אני אומר 'זכית' כי הכל בא באופן של אתערותא דלעילא. אף פעם לא תכננתי מראש שהיחידויות תתפתחנה לשיחות. תמיד, ובייחוד בפעם הראשונה כשעוד לא התנסיתי ולא טעמתי משהו אחר, התכוננתי כמו כולם לשים את הפתק על השולחן, לבקש ברכה, להמתין עד שהרבי יברך אותי ולצאת מהחדר. אולם עובדה היא שתמיד הרבי המשיך את היחידות ופיתח שיחה

הבת הקטנה על הידיים ובכתה ללא הפוגה. בכתה ובכתה, עד שהרגישה שפשוט אינה מסוגלת עוד להחזיק את הבת על הידיים והרבי הבחין בכך מיד וציווה עליה, אפשר לומר 'הכריח' אותה, לשבת. שוב ראיתי את הגישה המיוחדת של הרבי, שקיבלה ביטוי

כה אישי דווקא בשעת היחידויות " הרב אבן ישראל מדגיש עשרות פעמים שבכל היחידויות הוא מצידו הקפיד שלא לשאול את הרבי שאלות הנוגעות בגשמיות. "כל השאלות והדברים שהייתי משוחח עליהם עם הרבי מיוזמתי היו בעניינים שהציקו לי ברוחניות, או כמו שאני קורא לזה, עניינים הנוגעים לרוחניות. הסיבה לכך פשוטה. טענתי ואני טוען עד היום, שאסור להפריע ולגזול מהרבי את זמנו היקר להתייחסות אל זוטות של ענייני העולם. פשוט עשיתי קל' וחומר מעצמי. אני מכיר את עצמי כאדם עסוק, מאוד עסוק, ואם באמצע היום, בעיצומה של העבודה, מגיע אלי אדם (אפילו אישיות חשובה מאוד) ואני נאלץ להפסיק ולהקדיש לו שעת פגישה, אני מרגיש שהפסדתי זמן והדבר מתנגם בי אחר-כך - גם אם נניח שנהניתי מעצם השיחה ומהנושא שנידון בה. כך קל' וחומר בן בנו של קל' וחומר הרבי שכולנו יודעים כמה זמנו יקר. וכי אני אהיה זה שאפסיד כביכול את זמנו בשאלות גשמיות?! - אלא אם-כן מדובר בשאלות קיומיות של פיקוח-נפש ממש ואין מנוס מלשאול את הרבי

שלימה שארכה לעיתים שלושת-רבעי השעה, שעה, שעה וחצי ויותר" בקטעים כאלה הרב אבן-ישראל מגלה טפח ומכסה טפחיים. אני חזרתי ושאלתי אבל האיש שישבתי לידו, לא גילה ולו גם דבר אחד ממה שנאמר באותן שעות ארוכות של יחידויות וממה שנכתב באותם עשרות מכתבים שקיבל מהרבי. הוא מדבר רק על צורת היחידות ועיתויה. הוא לא מוסיף מעבר לכך אף מילה הנחשבת בעיניו למיותרת. כשאני לוחץ עליו; הוא מוכן לגלות למשל שהעבודה על התלמוד המבואר שלו נעשתה כולה בהכוונות ועצות ספציפיות מהרבי בעל-פה ובכתב. הוא מספר שאפילו התבנית הקיימת של צורת דף הגמרא נעשתה בעצתו של הרבי. אבל בכל פעם שחזרנו לדבר על היחידויות עצמן, הוא חזר ואמר שהדיבורים היו על עניינים "בכלל ובפרט, בפרט שבפרט ובכלל שבכלל, בנגלה ובנסתר". סתם ולא פירש.

"שנה אחר-כך", ממשיך ר' עדין לספר, "באתי שוב לרבי והפעם נכנסתי ליחידות עם אשתי ובתי הקטנה. "גם היחידות הזו ארכה זמן רב, ואני קורא לאריכות הזו 'בחסד וברחמים'. עבור רעייתי היתה זו הפעם הראשונה שהיתה אצל הרבי. במקורה, אשתי היא בת למשפחת מיוחסים בחב"ד, שמגיעה עד לאחיו של אדמו"ר הזקן, וכל משך היחידות התרגשה מאוד. היא החזיקה את

עצה ותושייה, ואני מעיד על עצמי בכנות מוחלטת שאלה היו המקרים היחידים ששאלתי את הרבי שאלות אישיות.

"זו היתה הנטייה שלי, אך ראה זה פלא - החל מהיחידות השנייה ואילך, בכל פעם שנפגשתי עם הרבי היה זה דווקא הוא שהחל להתעניין בענייני הפרנסה שלי ובסידורים הגשמיים שלי, למרות שאני מעולם לא חשבתי לשאול ולדבר על כך עם הרבי ביוזמתי. גם אריכות זמן של היחידויות באה כולה מצד הרבי. בעוד אני מנסה לקצר ולסיים הרבי היה ממשיך לנתח את הנושא ועובר ומסתעף ממנו, כאילו שרק אני והנושא שהבאתי עומדים כעת בראש מעייניו. זה היה פשוט מדהים כל פעם מחדש.

"מאז נכנסתי ליחידות בכל ביקור בארה"ב. פעם ביקרתי באזור לימים ספורים בלבד וטילפנתי למזכירות וביקשתי לסדר לי יחידות. מסיבות שונות הדבר לא נתאפשר, אבל הרבי ששמע על בקשתי הציע שבטרם שובי לארץ, אבוא לי 770 ואכנס ליחידות אפילו אם אוכל

להגיע רק בשעת יום. "זה היה דבר לארגיל שהרי ידוע שהיחידויות מתקיימות רק בלילות, ואני נכנסתי לרבי באמצע היום. אני זוכר שאפילו את המזוודות וכו' הנחתי בפינה ב־770 כי בתום היחידות יצאתי מחדרו של הרבי ישר לשדה־התעופה. "אותה יחידות שנערכה באמצע היום הייתה

באמת משהו מיוחד. הרבי הקרין רוחב לב מיוחד ואפילו זרק כמה פעמים דברים שנראים לאנשים כמונו כ"מלתא דבדיחותא". לקראת סיום, הרבי חיפש בערימת קונטרסים שהיתה מונחת על שולחנו והגיש לי מאמר חדש שיצא באותו זמן ואמר לי בחיוך רחב: קח, שיהיה לך מה לקרוא במשך הטיסה.

"הרבה פעמים חשבתי בצאתי מיחידויות כאלו - חבל שהקהל לא זוכה לראות את הרבי בשעה כזו, כשפניו הקדושות בנהירו עילאה, כשהוא כל־כך 'אויפגעלייגט', כל־כך מיוחד, אה..."

כשהרב אבן־ישראל נזכר בשינוי השם הוא מוחה מעיניו דמעות. אתה יכול להבחין בו שאפילו עכשיו הוא חש באותה הפתעה שהיתה לו אז. הוא מדגיש: "לא קדמה לך כל הכנה, שום מכתב, אף שאלה ששאלתי את הרבי בהקשר לכך. זו היתה הפתעה במלוא מובן המילה. "עברתי אז כמו כולם בחלוקת הדולרים וקיבלתי כמה דולרים עבור כמה עניינים. אחרי עברה אשתי ואני כבר ממשיך בדרכי, ולפתע הרבי קורא לי בחזרה ואומר לי (כרגיל, בידיש): 'אתה יודע שאומרים עלי שאני מתערב בדברים שלא שייכים אלי, אני חושב שאתה צריך לשנות את השם ללשון הקודש. ולא את השם הפרטי, כי שם פרטי הוא דבר ששייך לנשמה - אלא את שם המשפחה. כיון שיש לך בשם משהו

הקדושות של הרבי, ואז היתה הפתעה גדולה. למרות שעמדתי מרחוק, הרבי הבחין בי וקרא לי לבוא אליו. באתי, וכך זכיתי לשוחח עם הרבי 15 דקות על המדרגות - אותו סוג מיוחד של שיחה עם הרבי שאתה זוכה לו רק ביחידות. הרבי סיפר לי אז שהוא שומע שמשתמשים בספריי ברוסיה, וגם הזכיר פסוק בתהילים עם פירוש הרד"ק הקשור אלי אישית ויותר אינני מגלה.

"זו הייתה השיחה הארוכה האחרונה שלי עם הרבי, עד שהרבי יבריא בקרוב ממש. כפי שאמרת, לא תיכננתי זאת מראש ואפילו לא ידעתי מתי הרבי ייצא. דומני שאפילו טכנית לא הייתי מוכן כדבעי. לא הייתי חגור בגרטל ואם אינני טועה, ייתכן שהייתי רק עם חולצה לגופי, כמו עכשיו, לכן 'צריך עיון' אם הייתה זו יחידות או לא..."

"הפעם האחרונה שבכלל דיברתי עם הרבי הייתה ימים אחדים לאחר חג השבועות תש"א, והיה באותה שיחה דבר די מבהיל שלא הבנתי את פשרו. אני ואשתי עברנו, ואחרי שעברנו הרבי אמר מילים אחדות בלחש - לא שמעתי היטב ורק אחר־כך עיכלתי את הדברים: 'ווי לאנג מ'קען אריינכאפן, דארף מען אריינכאפף (צריך לחטוף כל עוד אפשר...) יותר לא זכיתי לדבר עם הרבי"

הקשור באבן, אולי תבחר משהו כמו במקורות - אבן עזרא או אבן גבירול - או אולי תקרא לעצמך אבן מלח. "ואז שאל: 'האם אתה מסכים?' ואני, מופתע לגמרי, עניתי מיד: 'כן, אם הרבי אומר', ואז הרבי אומר: "אבל צריך לשאול גם את האשה אם היא מסכימה". מובן שאשתי הסכימה מיד והרבי הוסיף: "אני חושב שיהיה לך יותר טוב עם זה". "הייתי כאמור מופתע מאוד ואחר־כך ישבתי וחשבתי על כך וגם ידידים ניסו לעזור לי. לבסוף בחרתי בשם 'אבן־ישראל'. השם לקוח מהפסוק המדבר על ברכה 'משם רועה אבן ישראל', והסיבה לבחירת השם הזה דווקא היתה העובדה שמרומז בו שם־משפחתי הקודם, כפי שהרבי אמר. שאלתי את הרבי במכתב אם הוא מסכים שאקרא לעצמי 'אבן־ישראל' בהתאם להוראתו והרבי הסכים. מאז זהו שמי בכל מקום. בתעודת הזהות שלי, בדרכון ובכל מקום - אבן־ישראל.

זכורה לי סיטואציה שנוצרה ממש באקראי, שבה שוחחתי עם הרבי באריכות. באתי עם בני שהיה אז בן 12 מניו־ג'רסי ל־770 לקראת ה'תנאים' של אחייני. והנה בדיוק כשעברנו יחד דרך 770, הרבי יצא למכוניתו כדי לנסוע הביתה וכמנהגו בקודש חילק מטבעות לצדקה לילדים שעמדו משני צידי המדרגות. ניצלתי את ההזדמנות ושלחתי את בני לרוץ ולקבל גם הוא מטבע מידי

המאה של הרבי

נאום בספריית הקונגרס האמריקני בושינגטון
ביום הולדתו המאה של הרבי מלובאוויטש,
י"א בניסן התשס"ב

עולם אשר ערערו את התבל. שינויים התחוללו גם בתחום המחשבה והידע. הפסיכולוגיה והפסיכואנליזה, טבעו חותם מעמיק על התרבות הכללית. האמנות המופשטת, הספרות החדשה והמחשבים הביאו לתוך עולם החוויות האנושיות צורות חדשות לחלוטין. התפיסות החדשות בתחום הביולוגיה שינו מן היסוד את הדרך שבה אנו מבינים את ההשתנות שלנו ואת השינויים שבכוחנו לחולל. תיאורית היחסות אף היא תובנה חשובה ביותר, אשר שינתה את האופן שבו העולם תופס ומבין את עצמו, והביאה אותו לנקודה שאין ממנה דרך חזרה. היא גם הולידה את פצצת האטום; ובמקביל לכך, הביולוגיה החדשה הולידה את ההנדסה הגנטית. הישגים אלה, ועוד רבים אחרים, מרחפים מעל לראשינו, כאיום וכהבטחה גם יחד.

גם בחיים היהודיים נוכל לראות תמורות גדולות מאוד. החיים היהודיים במאה הזו שינו את צורתם בשלושה תחומים עיקריים. השינוי הראשון התחולל במשך תקופה

אנו חוגגים היום מאה שנים להולדתו של הרבי מלובאוויטש. מאה שנים הן זמן ממושך, זו תקופה שבה מתחוללים שינויים רבים. מאה הוא גם מספר בעל חשיבות רבה בתרבות היהודית, שכן הוא מסמל מעגל חיים שלם, יחידה שלמה. לכו אדבר כאן על אותה מאה, המאה של הרבי. המאה של הרבי הייתה זמן שבו התרחשו דברים מדהימים באמת. כל פך הרבה מאורעות ששינו את פני העולם קרו במאה הזו, שבמהלכה השתנה העולם יותר מאשר הוא השתנה באלף (אולי אפילו באלפיים) השנים שקדמו לה. התמורות היו כבירות. בתחום הגאופוליטי ידעה המאה חזו כמה וכמה מהפכות חובקות עולם. הדיקטטורות הטוטליטריות של רוסיה, גרמניה, איטליה וספרד קמו, התפתחו, הגיעו להגמוניה - וכולן עד אחת קרסו. מפת העולם השתנתה אף היא בצורה מפליגה במאה הזו: אירופה, אפריקה ואסיה שינו כולן את פניהן. כמעט בכל פינה בעולם התרחשו הרבה מאוד דברים, ובכלל זה שתי מלחמות

עוד מאורע חסר תקדים ושינוי עצום. כל הדברים הללו הם תמורות מרכזיות בתולדותיו ובחיו של העם היהודי; ושום דבר בדומה לכם לא התרחש באלף השנים שקדמו למאה הזו. העולם הפוליטי, העולם האינטלקטואלי והעולם היהודי - כולם אפוא השתנו. הרבי לא דק חי במאה שבה כל הדברים הללו התרחשו: הוא גם השתתף, ברמות שונות ובאופנים שונים, בהרבה מן השינויים הללו. כילד, הוא ניצל מן הפוגרומים ברוסיה; בזמן המהפכה הקומוניסטית היה הרבי איש צעיר; והוא נמלט מאירופה בזמן השלטון הנאצי. הידע וההבנה שלו במתרחש בעולם היו ייחודיים. לרבי הייתה יכולת לשאוב ממאגרים רחבים של חכמה רוחנית ומדעית גם יחד: היה לו ידע בפיזיקה, בביולוגיה, בספרות ובטבע האדם. הרבי, שחי בזמנים המרתקים, המפחידים ורבי התמורות ביותר, היה חלק מכל אותם שינויים, וגם יצר ופעל בתוכם. הוא לא רק היה מודע לרבים מי השינויים הללו, אלא אף חזה כמה מהם, ואף התריע נגדם. ועל אף שחי בזמנים הקשים ביותר, הרבי היה מסוגל לעצב דברים מתוך הסתכלות קדימה.

זאת ועוד - הרבי היה, כמובן, מודע עד מאוד לעבר - לעברו-שלו, לעבר של עמו, לעברה של האנושות כולה; אך עם זאת הוא מעולם לא חי בעבר. הרבי תמיד היה איש העתיד. מי שקורא בכתביו הרבים יוכל למצוא פה ושם רמזים לעבר, אך עיקר

ארוכה, ולא מייד הצליחו לעמוד על מלוא משמעותו, ובכל זאת הוא דרמטי ביותר: אחרי זמן ממושך מאוד שבו העם היהודי היה יותר או פחות דתי ומסורתי, נוצרה מגמה של התרחקות מהמסורת, עד שבשלהי מלחמת העולם הראשונה רוב העם היהודי כבר לא שמר מצוות. זהו

**לרבי הייתה יכולת
לשאוב ממאגרים
רחבים של חכמה
רוחנית ומדעית גם
יחד... הרבי, שחי
בזמנים המרתקים,
ורבי התמורות ביותר,
היה חלק מכל אותם
שינויים, וגם יצר ופעל
בתוכם.**

שינוי עצום. את השינוי השני גרמה השואה. השואה, בה ניספו שישה מיליוני יהודים ויותר - אנשים, נשים וטף שהיו המרכיבים החיוניים ביותר של העם היהודי - שמה קץ ללב החיים היהודיים. לכל אלה נוספה הקמתה של מדינת ישראל, שהיא

ההתמקדות וההתכוונות שלו היו אל העתיד. לפעמים דיבר על דברים שקרו, אך הרבה יותר מזה דיבר על מה צריך לקרות, על מה שעוד יקרה. יש אנשים הרואים בו סמל ודמות לתפארתו של העבר היהודי; זו טעות. מהרבה מאוד בחינות היה הרבי דווקא איש המאה הבאה, אדם השייך לעתיד הרבה יותר משהוא שייך לעבר. עובדה זו מסבירה גם את מה שהיה כה חשוב לרבי בשנותיו האחרונות.

הרבי התבונן בעולם והרגיש איך כל-כך הרבה דברים מתרחשים, הרגיש את העולם כולו רועד ומתנוודד; ואולם הוא לא ראה זאת כמצב סופי, אלא כזעזועים המבשרים מהפך גדול. כל השינויים והמצוקות של כל המאה הזו נתפסו אצלו כצירי לידה, המבשרים על לידה קרובה. על זה חשב כאשר דיבר על המשיח.

הרבי דיבר על המשיח מכיוון שהוא ראה את כל העבר, את המאה שחי בה, כאותו רעם עמום המבשר רעידת אדמה. את זה הוא ניסה להגיד לבני האדם זה המסר שאותו הוא ניסה להעביר. ככל שחלפו השנים הוא נעשה יותר ויותר נמרץ, יותר ויותר לוחט, בכל מה שקשור לביאתו הקרובה של המשיח. הוא ראה זאת לא רק בהתגלות שמיימית כלשהי, אלא גם דרך ההתבוננות בתנועותיו ובתנודותיו של העולם, בשינויים שהתרחשו לנגד עיניו. הוא ראה את התמורה, את הסבל, את הכאב,

כמבשרים מאורע גדול, שינוי כביר! והשינוי הזה הוא ביאת המשיח. ברור שביאת המשיח איננה עוד מאורע אחד המתרחש בעולם; הוא דבר הרבה יותר מרחיק לכת, הרבה יותר מעמיק. בלשונם של הנביאים ביאת המשיח משמעותה קץ הימים, סיומה של ההיסטוריה. זהו סופם של הימים הרגילים, וראשיתו של עידן שונה לחלוטין, לגמרי. המשיח ישנה את ההיסטוריה באופן בלתי הפיך; הוא יחולל תמורות תמידיות בחיי האדם, ויבשר עתיד שיהיה שונה לחלוטין מן העבר.

הרבי לא שוחח שיחת חולין על המשיח, וגם לא על נבואה כלשהי שביקש להנציח: הרבי דיבר על המשיח משום שהבין כי ביאת המשיח היא תהליך שאנו חייבים לקחת בו חלק פעיל, ולא רק ליהנות ממנו בצורה סבילה. זהו תהליך דו־סטרי, כמו לידה, שבו איאפשר להצביע בבירור מהו החלק השמיימי ואיזה חלק הוא תולדה של תהליכים גופניים.

זוהי הסינתזה שאליה התכוון הרבי כאשר דיבר על המשיח. משום ש"משיח" לא היה בשביל הרבי רק מעין מנטרה, שיש לחזור עליה שש או עשר פעמים ביום כדי להתגבר על קשיים. בשביל הרבי "משיח" היה משהו שיש לעבוד עבורו, שיש לעסוק בו, שצריך להילחם בשבילו. זאת משום שאנו, כמו גם ההיסטוריה שלנו, בנויים מלכתחילה להיות

"מורשתו" של הרבי. בעצם, אסור להשתמש במלה הזו בהקשר של הרבי. הרבי לא השאיר אחריו ירושה או מורשה: הרבי השאיר פקודות מבצע! וזה עניין שונה לחלוטין. הרבי לא השאיר רק מכלול של ספרים, סרטי וידיאו וגאומים: הוא השאיר לנו משימה שעלינו להשלים, והספרים וכל שאר המשאבים מעניקים לבני האדם את ההבנה שתאפשר להם לבצע משימה זו.

אנסה כעת להתוות בצורה מוחשית כמה מן הרעיונות הכלולים באותן פקודות מבצע, לתרגם את מילותיו הנשגבות של הרבי לשפה פשוטה ויומיומית יותר. ואני סבור שזו איננה רק פרשנות אישית שלי, אלא גם השקפתה של הנהגת חב"ד הרשמית. אני גם מקווה שלהסבר הזה יהיה ערך עבור תנועת חב"ד אשר היא, לפי מיטב הבנתי, גדולה ומקיפה יותר מאשר מוסדותיה. אני גם מקווה שמלים אלה יגיעו עוד יותר רחוק, לאותו ציבור גדול של אנשים שהרבי נגע בהם בדרך זו או אחרת, ושהן יצליחו ליצור תזוזה כלשהי.

כאשר אנו מדברים על ביאת המשיח אנו מדברים על אירוע-על, על תופעה כבירה המשנה את הכל. ייתכן שלא נהיה מוכנים לגמרי, ייתכן שלא נדע שום דבר על ה"מתי", "מה" וה"איך" של אירוע זה - אך ברור שאנו מדברים על שינויים רבי חשיבות. אחת ההשלכות של אמירה כזו היא, שאם אנו מצפים לשינויים משמעותיים,

הקדמה לאחרית הימים. אין אנו צועדים לקראת קץ חיי האנושות או סוף הקיום עלי אדמות, אלא לקראת

הרבי דיבר על המשיח משום שהבין כי ביאת המשיח היא תהליך שאנו חייבים לקחת בו חלק פעיל, ולא רק ליהנות ממנו בצורה סבילה. זהו תהליך דו-סטרי, כמו לידה, שבו אי-אפשר להצביע בכירור מהו החלק השמימי ואיזה חלק הוא תולדה של תהליכים גופניים.

שינוי כביר בכל הדברים הללו. משום כך המשיח אינו רק משהו שדי להסתפק בדיבורים עליו, אלא דבר שלקראתו אנחנו חייבים להתכונן. בהקשר זה •ברצוני לדבר על

שבהם מתעסקים גם בארה"ב וגם בארצי, בישראל. כל כך הרבה מן הדברים שאנשים נלחמים עליהם אינם אלא שטויות גמורות ומוחלטות. מנקודת המבט הזו, השאלה האם למפלגה א' או למפלגה ב' תהיה סמכות זו או אחרת נראית פשוט מגוחכת. מי בכלל יזכור את כל אותם אנשים טיפשים אשר התקוטטו על אותן זוטות? בשעה שגל הצונאמי הגדול עומד לכסות את כל העולם, איש לא יזכור עוד אם החנות שלי הייתה בצדו המזרחי של הרחוב או בצדו

המערבי; הכל הרי ינוע ויזוע. אנו חייבים לדבר עם בני האדם על משמעותו של המשיח. אנו חייבים לשים קץ, למשל, לכל המריבות בין הפלגים השונים שבתוך היהדות, אשר כה רבות מהן קשורות לחישובים ולהערכות קצרי-טווח, כגון: מה יהיה טוב יותר לארגון שלי, לקבוצה הקטנה שלי, לעניין הפעוט שלי, בשלוש-ארבע-חמש השנים הקרובות? כיצד אוכל להשיג עוד קצת יותר תמיכה מגביר זה או אחר? כיצד אוכל למצוא את דרכי אל תוך עוד כתבה עיתונאית? שהרי, כאמור, אל מול הדברים הגדולים באמת, כל אלה הם שטויות והבלים. ומה שעוד יותר חשוב מזה הוא לדבר על העתיד, על מה שבני האדם עומדים לעשות בבוא הזמן; והזמן הזה מגיע, בין שנרצה בכך ובין שלא. מצב הדברים עומד להשתנות, וכל הזוטות והקטנות

שומה עלינו גם לחולל שינויים כאלה. אחד השינויים הללו הוא להתפטר מכמות עצומה של מריבות קטנוניות ונושאים בלתי חשובים, מכל אותם עימותים חסרי משמעות, שהם לא רק מרושעים ובלתי מועילים, אלא גם מגוחכים. כאשר מציבים את כל הוויכוחים הטריטוריאליים שלנו אל מול השינויים הכבירים שאנו מצפים להם, הם מצטמקים לכדי זוטות, והמריבות

**אנו חייבים לדבר
עם בני האדם על
משמעותו של המשיח.
אנו חייבים לשים קץ,
למשל, לכל המריבות
בין הפלגים השונים
שבתוך היהדות, אשר
כה רבות מהן קשורות
לחישובים ולהערכות
קצרי-טווח, ...**

שלנו נראות לא רק מכאיבות, אלא גם מצחיקות. אינני מדבר כאן רק על מריבות אישיות, אלא גם על כל הרעיון של עיטורים וכיבודים פוליטיים

רק חלק זה או אחר מתוכה, להכיר בקב"ה. פירוש הדבר הוא גם להיזהר שלא להיעזר בקב"ה לצורך הישגים קטנים וקצרי-טווח, אפילו כאלה שכשלעצמם הם ראויים לשבח, אלא לזכור שכולנו, מימין ומשמאל, הננו עם ה'.

ביתר שאת וביתר עוז, זהו הכיוון וזו הפקודה לתנועת חב"ד, שהיא תנועה שחייבת להמשיך ולהתקדם. כל כך הרבה דברים כבר נעשו, כל כך הרבה כבר הושג. במקומות מסוימים ההישגים הם נפלאים, מעל ומעבר לכל דמיון, - במקומות אחרים אנו כמו רואים פרחים במדבר: נראה היה שהחיים היהודיים במקום מסוים כבר גוועו לחלוטין, והנה הם שבים לבלב. אך כל זה אין בו די, זה אפילו לא מתחיל להיות מספיק; כעת אנו מדברים על תהליך שהוא עוד הרבה יותר גדול. איננו יכולים כעת לעמוד על מקומנו ולהתחייך בזחיחות הדעת. אמנם נכון שכאשר יהודי מניח תפילין לראשונה בחייו, אור חדש מאיר בעולם. אמנם נכון שכאשר יהודי אינו אוכל שרימפס, גם אם הוא אינו נמנע מאכילת טריפות אחרות, זהו הישג, זו התקדמות. ואולם כעת עלינו לדבר עם בני האדם לא רק על שינויים קטנים, אלא גם על שינויים גדולים, על טרנספורמציה מוחלטת. אנחנו נקראים להתייצב מולם, והם צריכים לראות את עצמם כיהודים. שינויים כאלה לא קל לחולל, לפעמים אפילו קשה להציע אותם; אבל עכשיו

יימחו. וזה גם אומר שיש המון דברים שאנחנו מוכרחים לעשות. מה, אם כן, עלינו לעשות?

הרשו לי לומר משהו על ישראל. אנחנו מצויים כעת במצב ביש למדי: מנסים לנוע ימינה, אך הדרך חסומה; מנסים לזוז שמאלה, אך גם הדרך הזו חסומה; מנסים להתקדם, אך איננו יכולים; מנסים לסגת, אך הדרכים מנותקות. אנו מוקפים וחסומים מכל העברים - למעט כיוון אחד, שאיננו סגור - מעלה. הדין הזה עדיין פתוחה, ועלינו לנסות לנוע בה. עלינו לעשות זאת לא רק כהיגד, כסיסמה, אלא כצעד מעשי, רציני, לקראת דרך חיים אחרת. אין פירוש הדבר "הבה נניח לכל אותם דברים שעסקם בהם ונלך רק עם מה שלמעלה מאתנו"; איננו נדרשים להיות שמימיים ולשכוח לאכול ארוחת בוקר (את זה לא ישכוח הבריות גם לעתיד לבוא), אך אנו יכולים להתבונן בחיינו מפרספקטיבה אחרת-, וכשנתבונן בהם כך - הם ייעשו שונים לחלוטין, משום שעיקר מעיינינו יהיה במה שלמעלה מאתנו. בצורה יותר קונקרטיה פירוש הדבר הוא שבאמת נתעניין, ונפעל, למען כל פלג וכל חלק של החברה; ולא רק בפרטים הקטנים, אלא בתחומים המרכזיים שלה - נעסוק בקרעים שבין קבוצות אתניות שונות ובפער הגדל והולך בין עניים ועשירים, נהפוך את החינוך (ולא רק את הקניית הידע) לשאיפה אוניברסלית ראשונה במעלה; ונביא את הארץ כולה, ולא

יותר נרחב. עלינו לפעול גם הרבה יותר בדחיפות. את הרעיונות הללו יש להשמיע לא רק לאנשים יחידים אלא

**במובן זה הייתי אומר
שהרבי נטע את רוחו
בכל כך הרבה אנשים,
עד שחלומותיו, חזונו,
ההבנות שלו ורצונותיו
הכבירים ממשיכים
להתקיים. אם נמשיך
לשאת את רצונו
העיקרי, שהוא לחולל
את השינוי הגדול הזה,
נוכל לומר שגם הרבי
לא מת. הרבי כאן - כל
עוד אנחנו כאן, עושים
את כל הדברים שהוא
ציווה אותנו לעשות
בפקודות המבצע שלו.**

גם לארגונים ולקבוצות, לקהילה היהודית בכללותה. עלינו לחזור על

זה הזמן לעשות זאת. אנו איננו יודעים מתי: אולי בעוד שנתיים, אולי בעוד עשר שנים, אבל משהו עומד להתרחש. ואם רוצים אנו להיות מוכנים, עלינו לומר לבני האדם להתנער מכל השטויות, להפסיק לשקוע בדברים בלתי חשובים, להתחיל לצעוד בדרך שונה. והדברים מכוונים הן לאלה המקדישים את חייהם לעבודה הזו והן לאלה הפועלים כמתנדבים. הם מכוונים לאלה הנמצאים כאן, וגם לאותם רבים שאינם נמצאים כאן. עלינו להתחיל לדבר על שינוי לא רק על תפנית, אלא על שיבה בקנה מידה נרחב. פירושו הדבר הוא - לא להסתפק במחוות סמליות, כגון לומר לקשיש אחד: "עשה לי טובה ושלח את נכדך ללמוד ב'חדר' במשך שעתיים". הכוונה היא להגיע לבני-האדם בצורה יותר משמעותית ועמוקה ולגרום להם לשנות את חייהם, להפוך את סדר הקדימויות שלהם למה שהוא צריך להיות, להשקיע את כוחותיהם היכן שהם צריכים לחיות מושקעים, משום שהולך וקרוב הזמן שבו אלה יהיו הדברים החשובים, ואילו רוב הדברים האחרים לא יהיו חשובים כלל. זו תהיה מציאות שונה, שבה שום דבר לא יהיה עוד כפי שהיה. עלינו לספר זאת לבני האדם ולחזור על כך שוב ושוב, בתוקף רב. אין זה אומר שעלינו לראות את כל מה שאנו עושים כחסר ערך לחלוטין, אלא שעלינו לפעול בקנה מידה הרבה

הגדולים והחשובים, ולהניח לכל הפרטים הקטנים. חז"ל אומרים (על יסוד פסוק ל"ג בפרק מט בבראשית) שיעקב אבינו לא מת. פירוש הדבר הוא שכל עוד יש יהודים בעולם זרעו של יעקב חי, חי בקרבנו. בכל מה שאנו עושים בחיינו, חלק קטנטן שלו חי. בתפילותינו אנו אומרים: "דוד מלך ישראל חי וקיים", ופירוש הדבר הוא שדוד שיבוא אדם ויהרוג את אחרון המלכים היהודיים; אך אין המלך גם הוא מעולם לא מת בכוחו של איש להשמיד את מלכותו של העם היהודי. המלכות הזו עודנה חיה וקיימת, עודנה כאן. שירמסו אותנו ויבעטו בנו, אך מלכות ישראל נמשכת והולכת.

במובן זה הייתי אומר שהרבי נטע את רוחו בכל כך הרבה אנשים, עד שחלומותיו, חזונו, ההבנות שלו ורצונותיו הכבירים ממשיכים להתקיים. אם נמשיך לשאת את רצונו העיקרי, שהוא לחולל את השינוי הגדול הזה, נוכל לומר שגם הרבי לא מת. הרבי כאן - כל עוד אנחנו כאן, עושים את כל הדברים שהוא ציווה אותנו לעשות בפקודות המבצע שלו. הוא אמר שעלינו להתקדם. הוא אמר שאנו צריכים לא ללכת, כי אם לרוץ, גם לתקוף. הוא אמר שעלינו ללכת הלאה. אנחנו צריכים לעשות זאת, ואנו נעשה זאת.

קריאתו של הרבי הקודם: תשובה עכשיו, גאולה עכשיו. כל מה שנעשה, אין בו די; אף פעם אין בו די. זה חייב להיות פי עשרה יותר, אם ברצוננו להיות מוכנים לזמנים הבאים.

ויש עוד דבר שעלינו לומר, והוא קשור ליחסנו כלפי העולם. הרבי החל בכך, ואנו חייבים להמשיך ולומר זאת לא רק לאחינו היהודים, אלא גם לאנושות כולה. עלינו לדבר על מה שקרוי בשם "שבע מצוות בני נח", אותן שבע מצוות שהקב"ה נתן לבני האדם אחרי המבול. המצוות הללו מיועדות לכלל האנושות ולכל אדם ואדם. עלינו לדבר על המצוות הללו לא רק באוזניהם של אנשים יחידים, כאילו אנו מוכרים סחורה, אלא גם באוזני כל העמים וכל האומות שבעולם, כך שנוכל לשנות את העולם. אין אנו באים לחלוק כאן מחמאות לרבי: בקרוב ייווצר כאן עולם חדש ושונה, ואליו אנו נקראים להיערך. עלינו לספר לבני האדם שזמנים חדשים ממשמשים ובאים, זמנים שבהם דברים אחרים יהיו חשובים. עלינו להביא לכך שכל אחד ואחד ישמור את שבע מצוות בני נח, שהן חוקי הטבע וחוקי האלוקים. ועלינו להביא לקירוב בין כל בני האדם. זה מה שמוטל עלינו לומר ליחידים ולאומות. מה מאפשר לנו לעשות זאת? העובדה שהרבי עומד מאחורינו, ואומר ועושה את הדברים. פירוש הדבר הוא להכיר בכך שעכשיו הזמן - הן לאחרים והן לעצמנו - להתחיל להתמקד בדברים

י"ז בתמוז ובין המצרים

"...יש תורה בליקוטי תורה על העניין של 'שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים', וזה ברור מן הפשט ומן הגמרא, שהפירוש הוא שאחרי שיבת ציון אנחנו נראה שהחיים שלנו עד עכשיו היו כמו חלום, ולא ההפך. וברור שזה הפשט. מה קורה כשאני נמצא בחלום, אני יכול להיות במציאות בלתי אפשרית, כשאני חולם אני יכול להתקיים במציאות מדומה, ובתוכה אני לא מרגיש שחסר לי משהו. להיות בגלות זה להיות בחלום, יכול להיות שאין לי שתי רגלים, אין לי שתי ידים אבל זה לא מפריע לי. ובמובן מסוים אני נהנה מן הקיום הזה. היו אומרים ששבת חזון היא שבת שרואים בה את בית המקדש, אבל עיקר העניין הוא לראות שהקיום שלי הוא רק חלום, כדי שאני לא אחשוב שהקיום שלי הוא אפשרי, כדי שלא אתרגל למצב של הגלות..."

מתוך שיחה בישיבת תקוע

"בבין המצרים צריך פשוט לכעוס, לעשות מה שקוראים לזה "ימי זעם". אללה הוא אכבר, ימי כעס, ימי זעם. כשמישהו כועס הוא מתחיל לזוז. מי שלא כועס לא אז. הקדוש ברוך הוא נתן לנו חגים וזמנים לששון, וגם את שבעה עשר בתמוז ותשעה באב, ונתן לנו את התקופה באמצע, או שאנחנו הוספנו בעצמנו את התקופה באמצע לבכות, ליילל, להתפלש באפר ולעשות כל מיני דברים, ונניח שהשאלה שלי, השאלה שאני אומר לעצמי: עברו כך וכך ימים, ימי בין המצרים, וזה זמן שמקדישים לחשוב על דברים מסוימים, השאלה תהיה: מה אני עשיתי בשביל שהסיוט הזה ייגמר? יכול להיות שישאלו אותך: בכית? ותוכל להגיד כן, אבל יכול שישאלו אותך: "מה עשית בעניין הזה?". כשישאלו אותי בשמיים, בין השאלות: עשית ככה, עשית ככה, אז ישאלו אותי אם ציפיתי לישועה - אז אמרתי את זה שלוש פעמים ביום שאני מצפה לישועה, ואמרתי בפירוש שזה על החשבון של מצפים לישועה; הקב"ה אתה לא מחשיב לי את כל הדברים האלה? אז ישאלו אותי משמים: האם ציפית לישועה כמו שאתה מצפה לארוחת ערב?"

מתוך שיחה בישיבת תקוע

שכינתא בגלותא

שיחה בישיבת תקוע,

כ"ז תמוז תשס"ד

הרגשת החיסרון

העניין הזה של חורבן הבית הוא עניין גדול. אם חושבים על זה, מן החורבן והלאה, יש שינוי עצום בחיים היהודיים, את גודל השינויים אנחנו לא מכירים, הם גדולים אבל רחוקים ואנחנו לא מרגישים בהם בכלל.

תראו למשל, אין ספר מקיף כמו משנה תורה של הרמב"ם. אפשר להסתכל ביחס שבין הלכות איסור והיתר, להלכות השונות של קדושה וטהרה. וכעין זה אם אדם מסתכל על רשימת המצוות. מאז החורבן, יש התקה של החיים היהודים למקום אחר, לתחומים הרבה יותר מצומצמים. החיים היהודיים היום הם חיים אחרים, ואנחנו אפילו לא יכולים לתאר כיצד החיים היהודים היו לפני ההתקה הזו.

כשלוקחים ממישהו איזה איבר, אז חוץ מזה שהאיבר חסר, יש גם את השוק שנגרם לאדם. רוב האנשים שמתים בנייתוחים גדולים מתים

אני רוצה לדבר על הסיבה שעושים את הימים האלה. כל התעניות הקבועות חוץ מאולי תענית אסתר הם תעניות לזכר חורבן הבית, הראשון או השני, או שניהם ביחד. למה אנחנו עושים את זה? לא אוכלים, בסדר, יפה מאוד, אני חושב שזה אפילו לא חוסך אוכל בעולם, לא אוכלים אבל משלימים אחרי יום יומיים. מעבר לצום, אומרים את הסליחות, אבל חוששני שגם הסליחות לא פועלות יותר מדי, יש ביטוי "אין בשר המת מרגיש במחט", אנחנו רגילים כבר לדקירות של מחטים כאלה וזה כבר לא פועל עלינו.

מישהו אמר על זה פעם, על מה אני בוכה בתשעה באב, נהרגו כך וכך אנשים, אבל אם הם לא היו מתים, הם היו חיים עד עכשיו? אז על מה אנחנו בוכים, למה אנחנו מצפים?

קשר עם דבר שמעולם לא היה לי. כשאני צריך ליצור קשר אם דברים שלא היו לי מעולם, אז אני צריך לעשות כל מיני דמיונות.

כשנמצאים בפנים - זה אחרת

יש תיאורים של בית המקדש, יש ציורים של בית המקדש, יש מי שדואג להוציא ספרים על המקדש. תארו לעצמכם, היה בחור אחד שלמד אצלי שסיפר לי את הסיפור הזה, שהיו באיזה כולל, וניסו לעשות תרגיל איך זה להקריב קורבן, לא אמיתי, רק להבין מה זה. הוא אמר לי שהריח היה נורא, לא רק הדם, היה צריך להוציא לו את המעינים, שזה מה שעשו בבית המקדש. אז אני יושב וחושב על זה איך זה יכול להיות.

יום אחד ניסיתי להסביר את הדבר הזה ברבים. אמרתי שיש הרבה דברים שאם אני מסתכל עליהם במבט מבחוץ - הם לא מעניינים, הם לא מגרים, אבל כאשר מצטרפת להם התלהבות ותשוקה, לא רק שתחושת הגועל נעלמת אלא קורה דבר הפוך. כשאני נמצא בתוך העניין, זה לא רק שזה לא מגעיל אותי, אלא זה מלהיב אותי. זה קורה בכל מיני דברים שיש היפוך במחשבה, כשאתה מסתכל על דבר מרחוק הוא חושב: איך אנשים מוצאים יופי בדבר מסויים. אבל כשהוא בתוך העניין - הכול משתנה.

מהדבר הזה. אחרי החורבן השאלה הייתה איך ממשיכים אחרי הזעזוע הזה. משהו יסודי חסר ואיך אפשר להמשיך להתקיים. חתכו לי יד חתכו לי רגל, חתכו לי חצי פרצוף ואני צריך להמשיך לחיות. הנקודה היא שמי שעובר את התהליך הזה של כריתה וחסר, יודע מה חסר לו. מי שנולד כך לא יודע והוא רק יכול לדמיין מה היה לי לו היה כך וכך.

הייתי באיזה מקום ודיברתי על הניסוח של הרמב"ם שאדם עיוור לא יכול להבין מה זה צבע. הארכתי בזה, משום שזה היה קשור לעניין. הגיעה אחרי זה אישה אחת שהקשיבה מאחורי הפרגוד, והיא הייתה עיוורת, והיא ניסתה להסביר לי שהיא יודעת קצת על צבעים. לא היה לי כל כך מה להגיד לה, אבל היא אמרה לי: "ירוק למשל, נכון שזה קצת מגעיל כזה?". ירוק בשבילה זה מילה, אז יכול להיות שירוק היה נשמע לה כמו רוק, אם הייתי מתעסק בעניין באופן מקצועי הייתי מנסה לברר את זה, אבל זה לא העניין שלי.

הבעיה היא שגם אני חושב על מה שהיה לי, על הדבר שאותו אפילו לא הכרתי - זו מחשבה כל כך מופשטת ולא רצינית, שהיא לא עושה שום השפעה. אז היה בית המקדש, ובמקום כיפה שם היה מרובע גדול של זהב, אז מה. קשה מאוד ליצור

את הרצפה של העזרה והכוהנים הלכו עד ארכובותיהם בדם. כעת יש כהנים שלא יכולים לראות שחיטה של תרנגולת. מי שהיה פעם הרב של רחובות, אמר שכתוב בגמרא שטוב לתלמיד חכם לדעת כמה דברים ויש שם גם שחיטה. אז הוא למד את כל ההלכות וכשהוא ניגש לשחוט תרנגולת הוא התעלף. זה קורה.

עכשיו, גם כל העם מסתכלים בזה. היה שם על המזבח שלוש מאות כור של אפר. אתם יודעים מה זה הריח של שיער שרוף, וכשורפים מאות כאלה, הראש של העוף בוודאי, איזה ריח זה יוצא. הרמב"ם אומר שם שהקטורת במקדש היה כדי להסיר את הריח.

היה כהן אחד כזה שסיפרו שקצצו לו את הידיים, לא בגלל זה, הוא היה איסטניס ועשה את הדברים עם כפפות. כל הדברים הללו יכולים להיראות לנו זרים ומוזרים אבל הנקודה היא שאם אני נכנס למקדש עם התלהבות זה שונה מכאשר אני נמצא בחוץ ואז יש לי אולי את התחושות האלו.

זה נכון לגבי כל הדברים שבעולם, כאשר יש לי תשוקה פנימית, אז מתבטלים כל הדברים שהיו מגעילים ולא סימפטיים.

סיפר לי מישהו, משגיח באיזה ישיבה, סיפור על עצמו, הסיפור הזה עשה עלי רושם ובגללו התחלתי לחשוב על קרבנות. הוא אמר לי שהוא רך לב ותמיד בבריתות הוא מנסה להתרחק, חוץ מבבריתות של הבנים שלו, שאז הוא קרוב ומסתכל ואין לו שום בעיה. מתברר שכאשר יש התעוררות של קדושה, אז אדם לא מרגיש את הזעזוע, כשהוא יוצא ועומד מרחוק, זה יכול להגעיל ולזעזע אותו.

במידה רבה,

העניין הזה של

הקורבנות,

קשה לדבר עליו

כשאני עומד בתור

זר, אבל אם אני עומד

בתוך העניין - זה

אחרת.

במידה רבה, העניין הזה של הקורבנות, קשה לדבר עליו כשאני עומד בתור זר, אבל אם אני עומד בתוך העניין - זה אחרת. יש בגמרא תיאור של מה שהיו עושים בערב פסח, שהיו פוקקים

מלבב. אני יודע שיש הורים שכשזה מגיע

לנקות את הילדים שלהם הם צריכים להתגבר כארי. יש הרבה הורים שלפחות לגבי הילדים שלהם זה לא מפריע להם. עכשיו זה נכון לגבי כל הדברים, למן טיפול בחולים ועד דברים אחרים. יש אנשים שרוצים

רק סיפור קטן על המי יתנני, הרב הראשי של העדה החרדית היה פעם הרב יונגרייז, חסיד גור. הוא סיפר שהוא היה אצל אחד האדמו"רים בסדר פסח, לא היה שם מקום, אז היו תלויים על הקירות. אפשר היה לראות את זה, שחסידי גור עשו את זה כך. אז שמו בכיס אחד מצה, בכיס השני מרור, ובקבוק של יין, וכך חגגו את הסדר. אז הוא סיפר את זה לנכד שלו ששאל איך הוא יכול היה לעשות את זה, והוא ענה שהוא מייחל שיהיה לו עוד סדר כזה בחיים... אז איך עושים דבר כזה, שגם סדר צבאי עדיף ממנו. כשיש התרגשות הלב והתקשרות הלב אז עושים את זה, אבל אם אין את ההתקשרות - אז זה קשה מאוד.

כשעושים זכר למקדש, עם חתיכת מצה ומרור, אז זה לא בעיה אבל כאשר צריך לשחוט משהו זה יותר קשה. היו מקומות שנהגו בראש השנה לשים ראש של עגל על השולחן, והיו מבקשים מאחד המכובדים להוציא את העין. וזה לא היה בשביל קרבן, אלא כדי לאכול. אני זוכר כמה זמן

בכל נפשם לעשות והם יכולים להתגבר על הרתיעה.

עכשיו כל הציורים, גם של מכון המקדש, לא מלאים בדם, הם מאוד סטריליים. אין שם ציור של דם שנשפך לכל הכיוונים. איך שאנשים הולכים עם המזרק מלא דם, וראיתי דברים דומים לאלה בסין וזה לא

כשיש
התרגשות הלב
והתקשרות הלב אז
עושים את זה,
אבל אם אין את
ההתקשרות -
אז זה
קשה מאוד.

כשיש התרגשות הלב והתקשרות הלב אז עושים את זה, אבל אם אין את ההתקשרות - אז זה קשה מאוד.

כשיש התרגשות הלב והתקשרות הלב אז עושים את זה, אבל אם אין את ההתקשרות - אז זה קשה מאוד.

הייתי צריך כדי להתרגל להרוג קרפיון, זה לא שנפשי קשורה בנפשו. אני זוכר קרובת משפחה שלי שמה שמה באמבטיה קרפיונים לשבת, וכשאחר

זה ראוי לבכות - ויש אנשים שבוכים.

"זה לא זה"

בנביא נשאלת שאלה: האבכה בחודש החמישי? - והוא עונה להם - אתה צם ומה אכפת לך? כך אומר הקב"ה. יש תיאור מוכר מההפטרה שהוא מדבר על איך צמים, יושב אדם כפוף ואומר קינות - אז מה יוצא מזה? מה יוצא מהתענית? אדם אומר: יהי רצון שמיעוט חלבי ודמי יעלה לרצון אבל מתברר שהמיעוט חלבי ודמי הזה מחזיק לכמה שעות ואחרי זה אני משלים. אז מה יוצא מזה? גם אדם שעושה דיאטה יכול לומר את ה"יהי רצון של מיעוט חלבי ודמי".

חלק מהעניין וכך כתוב בנביאים ומתואר במשנה ובגמרא, שהצום צריך להיות תנופה לקראת משהו. ואם לא - הוא מיותר. אני לא מדבר כעת רק על חורבן הבית אני מדבר על העניין של גלות ישראל. אני מדבר על העניין של שבירת ישראל. אנחנו איבדנו את היכולת שיהיה לנו מדינה יהודית במלוא המובן של המושג, את היכולת להחיות בתוך עולם שהוא עולם שלם. אני לא רוצה להשמיץ את המדינה שיש לנו כעת, אבל דווקא בדבר הזה אנחנו יכולים להרגיש מה זה נקרא מחסור. כשאנחנו מתפללים, יש כמה תפילות פרטיות: דעת, רפואה, סליחה וכן

הצום צריך להיות תנופה לקראת משהו. ואם לא - הוא מיותר. אני לא מדבר כעת רק על חורבן הבית אני מדבר על העניין של גלות ישראל. אני מדבר על העניין של שבירת ישראל.

כך בשולחן היא שאלה איפה הדגים, אז אמרו שהם אלה שעל השולחן, ומאז היא לא אוכלת דגים.

רציתי בעצם להסביר שכשאני יושב ועוסק בהלכות האלה זה כדי להרגיש הרגשה של חוסר. אומרים שצריך לבכות - אני בוכה. אומרים שיש סידורים כאלו, אני לא ראיתי אותם שכתוב בהם - 'כאן בוכים בפראג'. יש גם במחזורים היום שכתוב - במקום

שופטינו. אנחנו בעיקר מדברים על בנייה של מלכות ישראל - בכל הפרטים שלה: השופטים השוטרים הצדיקים המבנה, העיר. המחסור הזה הוא דבר שאנחנו מסוגלים להבין יותר מאשר החוסר של המקדש. המחסור הזה נוגע לחיים היומיומיים. החוסר הזה לא עומד רק על הצרות שאנחנו מוכים וסובלים אלא גם על הרגשה כללית של "זה לא זה", החיים לא כפי הם צריכים להיות. אני יודע שאין אני חי איננה הדרך הראויה, לא כך הדברים אמורים להיראות.

בדומה לתחושת החיסרון של המקדש, גם הרגשת החיסרון של בניין ישראל תלויה גם היא בהתקשרות. מכר שלי שחזר בתשובה, בן קיבוץ חילוני. היה מסתובב בשערי חסד ושם באותם ימים - שבת היתה שבת, הכול היה שבת. והוא תיאר את החוויה שלו שהוא עומד שם בתוך ההרגשה השלמה של השבת שאופפת אותו ואז עוברת מכונית ומה התחושה הראשונה שלו - לקחת אבן ולזרוק על המכונית. מאיפה זה בא? הוא מרגיש שבת שלא רק נמצאת בבית הכנסת אלא כל העולם שבת ואז הוא יוצא ומישהו שובר לו את זה בגסות הרוח. הייתה לי תחושה של שלימות ושלווה ואז משהו בא וקורע לי את זה. ההרגשה שלו היא משל לדבר הזה שאני מדבר עליו, להרגשה של החילול, של החיסרון שהדברים לא כדבעי.

הלאה אבל יש כמה ברכות ותפילות נוספות שעוסקות בכלל ישראל. יש רק שמץ של ברכה שעוסקת בהשבת הקורבנות - ברכת העבודה - "רצה". כשבית המקדש היה קיים היו אומרים על פי הירושלמי "ותערב" במקום "ותחזינה". אבל בסך הכול כל העניין

**החוסר של המקדש לא
עומד רק על הצרות
שאנחנו מוכים וסובלים
אלא גם על הרגשה
כללית של "זה לא
זה", החיים לא כפי
הם צריכים להיות.
אני יודע שאין אני חי
איננה הדרך הראויה,
לא כך הדברים אמורים
להיראות.**

הזה של העבודה הוא לא מרכזי בתפילה. הדיבור המרכזי בתפילה הוא שתיכון מחדש המלכות היהודית - צמח דוד, בנה ירושלים, השיבה

והשוממה, אני מרגיש את החוסר, את הפגמים במציאות. הייתה פעם מדינה יהודית והיה לה מבנה אולי היא לא הייתה בתכלית השלימות כמו שיהיה בזמן המשיח. אבל הייתה מדינה ועכשיו הכול איבנו.

בלשון אחרת הייתי אומר: 'שכינתא בגלותא', השכינה בגלות עם מטוסים או בלי מטוסים. אין ספק בעניין הזה שהמקום הכי מסוכן ליהודים בעולם הוא מדינת ישראל. היו שחשבו שאם תהיה לנו מדינה הגויים יאהבו אותנו, מתברר שעדיין לא. אבל נניח שיפסיקו הצרות שלנו עם הערבים, ונניח שיהיה עשירות ושגשוג, נניח שהכול היה יושב טוב - זה עדיין לא זה. איפה יועצינו ושופטינו? איפה כל התיאור הזה? כל הציור הזה הלך מאיתנו ולא חזר. על זה יש לי מה לבכות וזו בכיה שאני יכול להבין אותה גם כשאיני לי את שופטינו ויועצינו כעת. אני רואה את זה בין בעליבות בין בפאר, ואני יכול להגיד שככה לא היה צריך להיות.

העליבות של המציאות

כל זה החלק שאומר על מה יש לבכות. אם יש דברים שאנחנו לא מרגישים אותם - כמו בית מקדש - עדיין יש דברים שאנחנו יכולים להרגיש את החסר שלהם. זה נמצא בקודש ובחול ורואים את זה גם כשנכנסים

אנשים מתרגלים לכל דבר, בהתחלה זה כואב, אחר כך זה מציק ולאחר זמן אני כבר לא מרגיש את התחושה הזו. אני לא מדבר עכשיו אם לסגור או לסגור את הרחוב בשבת. אבל אחרי כל זה אני רואה איפה אני חי. איך נראית עירנו.

אנשים מתרגלים לכל דבר, בהתחלה זה כואב, אחר כך זה מציק ולאחר זמן אני כבר לא מרגיש את התחושה הזו... אבל אחרי כל זה אני רואה איפה אני חי. איך נראה עירנו...

כמעט באותה שנה, אחרי מלחמת ששת הימים, אנשים שאלו את אותה שאלה: האבכה בחודש החמישי? - איך אפשר להגיד העיר החרבה? זו הייתה שאלה אמיתית. עברו כמה שנים ואנשים ככלל כבר לא שאלו את השאלה הזו. מדוע? משום שאני מרגיש את העניין של העיר החרבה

למקומות פנימה - כשרואים את המחסור ואת העליבות של המציאות. יש הרבה מה להזדעזע מהרשעים אבל האמת היא שהצדיקים של הדור - זה יותר מזעזע. כל העניין הזה הוא מהות אחת. יש הרבה דברים שאינם כראוי, יש גוף חולה, יש חלק אחד ויש חלק אחר ושניהם נראים רע.

אפשר לראות את מבלי העולם ברחוב של תל אביב אבל לפעמים יותר גרוע לראות אותם בישיבות. הכול אויר אחד והכל מציאות אחת והמציאות קשורה לכולם ונוגעת בכולם. בניגוד למה שאפשר לקוות אי אפשר לראות איזה קו עולה שאפשר לומר שבעוד שנה יהיה יותר טוב ובעוד חמש עוד יותר. לא בכלכלה ובביטחון ובוודאי שלא בפנימיות. לא רואים משהו עולה. יש בעיות הפרט והפרטים צריכים לעשות את המאמץ שלהם ויש בעיות הכלל וכשמגיעה העת - תקופת שלושת השבועות ואדם מתכונן שלא לאכול בשר לשבוע - הוא נזכר שגלינו מארצנו והמציאות שבורה.

לשם מה אני צם?

אחרי שצמים ואומרים סליחות, נשארת השאלה שהיא השאלה החשובה בכל הדברים שבעולם. צמתי - אז מה המסקנה? ואם אין מסקנה אז פירוש הדבר שאפשר

למחוק את הדבר. צמתי ב"ז תמוז, הובקעה העיר, בכיתי שלושה שבועות, עשיתי תיקון חצות, יפה מאוד. אבל השאלה של הצום היא מה אני יכול לעשות כדי לבנות. מה אני יכול לעשות כדי לתקן את הצרות האלו? טוב, נחרב המקדש, נחרבה מלכות בית דוד, אנחנו חיים בעולם שבור, אז מה עשיתי בשביל זה? האמריקאים אומרים - שים את הכסף שלך איפה שאתה שם את הפה שלך. אתה חושב שזה דבר מצוין - שים את הכסף לך. בשביל מה אני מדבר ובוכה אם אני לא מוכן לעשות שום דבר בנושא. זה מה שכתוב במסכת סוטה שתכלית הירידה היא שנשענים על הקב"ה. ככה זה שהתפילה היא רק להישען על ה' - שאנחנו לא מוכנים לעשות כלום בנידון. חולה שהרופא שלו אומר לו - תגיד תהלים - זה לא אומר שהמצב טוב. שלרופא יש מה לעשות זה אומר שהמצב עוד אפשרי. כשכל מה שנשאר זה תהלים - זה רע מאוד. כשאינן חכמים, זקנים, סופרים וחזנים כל מה שיש זה להישען על אבינו שבשמים. נעבעך.

יש כמה סיפורים איך ד"ר ברנרד חזר בתשובה בשלימות ונהיה תלמיד של החוזה מלובלין. הוא היה רופא חשוב והוא רצה כשחזר בתשובה לעזוב את המקצוע והרבי גזר עליו שישאר. ועדיין כל השליטים הזמינו אותו למרות שאמרו שהוא קצת משוגע עם הזקן, עדיין הוא היה הכי מקצועי.

חוץ מזה, השאלה היא מה אני עושה. יעקב אבינו התכונן לשלושת הדברים לדורון לתפילה ולמלחמה. לא זורקים הכל על הקב"ה. הוא רוצה שבני האדם יעשו את דברים. צמים בשביל שיקרה משהו - אז מה קרה?

אני יכול לומר מי אני שאני אבנה את מלכות ישראל. אני יכול לומר שאני לבדי לא יכול לסלול את הכביש למלך המשיח. נכון, אבל שים לבנה אחת, שים את מה שיש לך. אחרים יעשו את השאר ואני אעשה את מה שאני יכול לעשות, אני אביא חצץ. היו תקופות שעמדו בראשינו ראשי אלפי ישראל שכל דבר שעשו פעל. צדיקים יסודי עולם. שלושה כאלו יכולים אם יתאספו להביא את הגאולה. צר לי. כולם מדברים על ל"ו צדיקים, יש לפעמים דורות וזמנים שאפשר לראות את הכוחות הגדולים שאפשר ללכת בעקבותיהם. ומה שקורה כעת הוא שאני לא רואה, יכול להיות שהם נסתרים, אבל אי אפשר ללכת אחריהם. אולי הם צדיקים גדולים אבל הם לא מנהיגים גדולים. יש זמנים שיש מי שיוביל ואני חייל של מישהו ויש מפקדים. אבל מה קורה שאין? יש סיפור ששמעתי: היה קרב טנקים גדול מאוד ברמת הגולן, גדול כמו הקרבות של מלחמות העולם. היו פה קרבות של מאות טנקים. המפקד של החטיבה שלנו נהרג, פגע בטנק שלו פגז, כיוון שנפגע, הסגן לקח את הפיקוד וקרה מה שלא אמור לקרות -

בסוף ימיו בניגוד לרצונו התייחסו אליו כרבי והיו נותנים לו פתקים עם שמות והוא היה נותן מרשם כפול. קודם 'בורא רפואות' - תרופות ואחרי זה 'נורא תהילות' - תהילים, ואחרי

**אני יכול לומר מי אני
שאני אבנה את מלכות
ישראל. אני יכול לומר
שאני לבדי לא יכול
לסלול את הכביש
למלך המשיח. נכון,
אבל שים לבנה אחת,
שים את מה שיש לך.
אחרים יעשו את השאר
ואני אעשה את מה
שאני יכול לעשות**

זה בסוף יש 'אדון הנפלאות'. אבל אם הכל תלוי באדון הנפלאות ואני לא עושה דבר - זה מצב רע מאוד. לכן אני אומר שהשאלה היא בכל הצומות וזעקתם - מה אני עושה? זה לא שולל את עניין התפילה אבל

לא רואה את התוצאות, ויש דברים שאם הייתי מחפש את התוצאות היה נראה אחרת. השאלה הזו היא שאלה מהותית - אם אני מרגיש שבעולם היצירה היכל הזכות מתנענע מהתרגשות כשנענעתי את הלולב - עשיתי משהו, אבל אם אני לא מרגיש שהאוויר בסוכה זו - מה כבר עשיתי?

עבר יום ואני שואל - מה קרה? מישהו עשה חשבון שאם היו שמים את כל האוכל שאדם אוכל - היה הר שלם של לחם, גבעות של בשר ודגים ואטריות - אז הייתי יכול לומר שאת ההר הזה הורדתי. ומה קורה מעבר לזה? השאלות האלה הן שאלות שיש להן משמעות. עבר יום ולא נעשה בו שום דבר - לפחות שיכאב לי הלב, בתנאי שהכאב לב הזה יוביל למשהו. יש חומרים מוצקים שהופכים לנוזל ואח"כ לגז. אבל חומרים אחרים ממריאים - הופכים ממוצק ישר לגז. לפעמים עם דיבורים זה כך - הדברים יוצאים מהפה ומייד הופכים לגז. איש אחד במטוס אמר לי שחבר שלו גוי ראה אותי בטלוויזיה, ואמר שדברי הבהירו לו שכל חייו היו לבטלה. זה דבר שעושה משהו. אם התפללתי ואחרי התפילה לא קרה שום דבר חוץ מזה שאני מוכן לסעודה - לא קרה כלום. אם אכלתי ואני עכשיו מוכן לתפילה - האכילה הייתה שווה משהו. לפעמים אדם יושב עטוף יראת שמים ויראת חטא ולא יוצא מזה דבר.

הסגן נפגע והתחילה מהומה. ואז אחד המט"קים לקח פיקוד על כל החטיבה וככה ניצחו. מט"ק אחד החזיק את כל החטיבה, הוא נתן פקודות והוביל את החטיבה. אז יכול להיות שאין לנו מפקד וגם אין סגן מפקד אז צריך

אם אני מרגיש שבעולם היצירה היכל הזכות מתנענע מהתרגשות כשנענעתי את הלולב - עשיתי משהו, אבל אם אני לא מרגיש שהאוויר בסוכה זו - מה כבר עשיתי?

לומר לכל הטנקים שמסתובבים להם שמישהו יקח פיקוד לפחות על עצמו. אין מה לעשות - זו מלחמה ואי אפשר ללכת הביתה באמצע.

זה תכלית הדברים שרציתי לומר: יש ימים כאלה - מי שרוצה לבכות - שיערב לו ושיהנה, זה שוטף את העיניים וטוב לכל מיני דברים. אבל השאלה אחרי הבכייה היא מה קרה? זו השאלה האמיתית. יש דברים שאני

מה קורה לכלל ישראל?

על לבדוד וכל מיני הלכות ובסוף היא נפלה. אז לפחות תרים קרש אחד - לא צריך תמיד לשכב מתחת לקרשים ולסמוך רק על הרחמן. אדם שנמצא בקומה ושוכב בבית חולים לא יכול לעשות כלום אבל מי שחי ובהכרה יכול לעשות דברים.

פרנץ רונצוויג חלה בגיל די מוקדם במחלה שהעצבים מתנוונים - אדם אחרי זמן לא יכול להניע את הגפיים, וזה עולה לאט עד שזה מגיע. היה אחד שחלה ואביו ביקש ממני לכתוב לו מכתב, ומה אפשר לכתוב לאדם כזה? זו מחלה שאין לה תרופה. כתבתי לו שהקב"ה יכול לעשות לאנשים מסויימים מהר ולאחרים לאט. אתה נפרד מהגוף - תכין את עצמך לחיים שלא תהיה קשור יותר לגוף. לפרנץ רונצוויג היה אותו דבר, והוא שכב במיטתו. בהתחלה היה מכתוב דברים לכל מיני אנשים, אחרי זמן לא היה יכול לדבר, ואשתו היתה מראה לו אותיות והוא היה מעפעף אם זו האות הנכונה. אדם יכול לכתוב מכתבים גם כשהוא יכול רק לסגור ולפתוח עיניים. עד למקום כזה שאדם הוא בכל עין מת, אבל באותו שביב של חיים שיש לו הוא יכול לעשות דברים.

יש זמן שצריך לדבר על הדברים האלה. אם אני לא משון אני לא צריך לקחת את השער של עזה, אבל אני יכול לתקן דבר קטן.

את הימים האלה צריך להקדיש לשאלה - מה קורה לכלל ישראל. דברתי עם יהודים בחו"ל ואמרתי להם שיש דבר כזה "גאון ישראל", אם אתם חושבים שאתם יכולים להחביא את היהדות שלכם - זה רק מעצמכם, כי הגויים יודעים מי זה יהודי. מי ששם מזוזה בפתח - יודעים עליו שהוא יהודי, אבל מי שמתחבא ומסתתר, ובכך לא מועיל לשום דבר - מכריז על עצמו שהוא ברייה נמוכה ושפלה. אדם יכול להתנהג כמו גוי ויכול להיות אנטישמי או שונא ישראל - וכל הגויים יודעים שהוא יהודי.

ראש ממשלת רוסיה, פרימקוב, הוא יהודי משני הצדדים (השם האמיתי שלו הוא גרינשטיין), והוא אנטישמי קטן ושונא מדינת ישראל, אבל גם הגויים יודעים שהוא יהודי. כשיש דברים כאלה - איפה מלכות ישראל? יכלו להיות שאני לא יכול לבנות את המקדש - אבל אני לא יכול לסתת אבן אחת? לתקוע מסמר אחד?

יש אנשים שיכולים לעשות דברים גדולים. ואפילו איש קטן יכול. אבל אפשר בוודאי לעשות מעט. זה יפה להגיד שהרחמן יקים את סוכת דוד הנופלת. כשסוכה מתמוטטת למישהו על הראש זה לא כל כך נעים. היה זמנים שהסוכה שלי הייתה נסמכת

כלל ישראל

לקבוצה שלהם, ורק אחר כך לקבוצה אחרת. לעיתים קרובות הדברים הללו הם ניכרים כל כך, עד שאנשים השייכים לקבוצה אחת כמעט שאינם יודעים מאומה על אחרים. לעניין זה אין הדבר תלוי בריחוק מקום, אלא בהרגשה מסוימת של זרות. אנשים עשויים לדעת מעט מאוד ולא להביא בחשבון אחרים השייכים לקבוצה אחרת, גם אם הם חיים סמוך זה לזה. חוסר הידיעה הוא תולדה של חוסר עניין. אדם עשוי לדעת הרבה מאוד על "אנחנו" (תהא ההגדרה שלהם אשר תהיה), ומעט מאוד לגבי אחרים ("הם"). ומתוך חוסר ידיעה נובע גם חוסר הבנה, ומכאן גם הרגשה של ריחוק. תחושה זו של ריחוק אינה רק נחלתם של אנשים פרטיים, שמעצם היותם יש להם יכולת ראייה מצומצמת, אלא היא קיימת גם לגבי אנשים שיש להם תפקידי הנהגה והדרכה. מנהיג של קבוצה אחת חושב, מתכנן ופועל למען הקבוצה שלו, אבל רק באופן שולי ביותר - למען אחרים.

עם ישראל מצוי בזמן הזה במקומות רבים, והחלקים השונים אינם בהכרח קשורים זה בזה. ואולם הריחוק בין החלקים השונים אינו רק תולדה של ריחוק גיאוגרפי, אלא יתר על כן עניין של הרגשת קרבה ואחריות. אנשים יכולים לחיות במקום אחד, ואף על פי כן להישאר מרוחקים לגמרי זה מזה. במקום אחד יכולות להתגבש כמה קבוצות שחיות בפירוד גמור ובלי להתייחס זו לזו. ההתפלגות הזאת יכולה להיות תולדה של מקום מוצא שונה, של שפת דיבור שונה, או של השקפת עולם נבדלת. דרכו של העולם, מאז ומקדם, היא שאנשים קשורים יותר לקבוצות מוצא ראשוניות, והן נוטות לראות את העולם מתוך זווית ראייה המוגבלת לקבוצה שלהם. בין שמדובר במשפחה מצומצמת, בבית אב, בשכונה, בעיר או במדינה, בכל אלה יש הבחנה טבעית בין "אני" (ובהרחבה חברתית - "אנחנו") לבין אחרים. משום כך המצב הרגיל הוא, שאנשים רואים ומתייחסים תחילה

משותפת אחת, שיש לראות את חלקיה כיחידה אחת. כאשר מדברים בלשון ציורית קצת על "ראשי בני ישראל", הרי הראש צריך להיות מודע לכל החלקים שבגוף, ואם יש

**הראש צריך להיות
מודע לכל החלקים
שבגוף, ואם יש חלק
שהראש איננו מתייחס
אליו ואיננו מרגיש
אותו, הרי זה
אומר שיש פגם
מסוים בראש**

חלק שהראש איננו מתייחס אליו ואיננו מרגיש אותו, הרי זה אומר שיש פגם מסוים בראש, או שהראש איננו ראש אמיתי. בהוויה בלתי אורגנית אפשר לשים דברים זה למעלה מזה, אלא שאין ביניהם חיבור של ממש. ואילו בכל הוויה אורגנית לא זו בלבד שהראש, כמרכז התחושה והמחשבה, יש לו קשר עם כל שאר החלקים, אלא שכל חלק וחלק אף

הראייה של כלל ישראל היא אופן אחר של הסתכלות, שמנסה להכיל בתוכה לא רק קבוצה מסוימת אחת אלא את הכלל כולו. דבר זה איננו סותר את האפשרות שאדם יתאמץ יותר וידאג יותר לקבוצה הפרטית שלו, אלא שבתוך תמונת העולם שלו נמצא הכלל הגדול. הראייה של כלל ישראל אין משמעה חוסר הבחנה בין קבוצות ואנשים שונים. יכולה להיות אבחנה מדוקדקת ואפילו קביעת עמדה לגבי קבוצות שונות, ועם זאת, הן בנקודת השקפה והן בפעולה מעשית, כל הקבוצות נתפסות כחלקים של מהות אחת, ובהתאם לכך יש הכרה ומחויבות לכל חלק אחר. כבר בספרי הקדמונים ניכרת ההבנה, שכלל ישראל הם לא רק מצבור של יחידות פרודות, אלא הווייה כוללת שיוצרת תפיסה של גוף אורגני אחד. בתוך הראייה הזאת לא רק העין היא חלק בעל חשיבות גדולה בגוף, אלא גם האצבע הקטנה שברגל, שכולם נתפסים מתוך ראייה של "אני" אחד. התפיסה המכלילה הזאת אינה טוענת שכל החלקים זהים זה לזה, או שיש להם חשיבות אחת, אלא שלמרות ההבדלים הם עדיין קשורים זה בזה כהווייה אורגנית אחת. כאשר מדובר בתורה על "ראשיתך ושופטיך" עד ל"חוטב עציץ ושואב מימין", יש כאן בוודאי הבחנה בין חלקים שונים; אלא שעדיין כולם כאחד הם הווייה

הוא יש לו שיתוף אמיתי עם החלקים האחרים.

בדרך ההתייחסות לכלל ישראל יש צדדים שונים, אולי שלבים שונים, של התבוננות ועבודה. בראשונה נדרשת ההבנה הכוללת שמעבר לקבוצה או למקום הפרטי של אדם מסוים יש מהות כללית יותר, גדולה יותר, שקיימת במציאות, גם אם בפשטות אינני נתקל בה בכל עת. הרי זה בדומה למה שאפשר לומר על האדם, שלמרות שהוא חי במקום מסוים, הוא צריך לדעת שיש כדור הארץ. אמנם מבחינת החוויה האישית אדם חי במקום מסוים, באיזור קבוע, אבל הוא חייב על כל פנים לדעת שהמקום שלו, חשוב ויקר בעיניו ככל שיהיה, הוא חלק ממהות כוללת יותר. אף שהדבר יכול להיראות כטריוויאלי לגמרי, כאשר כמעט כל אדם, כשישאלו אותו מה מספר היהודים בעולם, יוכל לתת תשובה נכונה פחות או יותר, מכל מקום ההבדל הוא במידת המודעות. ידיעה של מספרים או אמירה כמעט כמו מספך לימוד שיש עולם שלם, אין לה משמעות אלא אם כן יש עמה תפיסה כלשהי של יחסים, ממדים ודברים. לאמור: עצם העובדה שאדם לא רק יודע בפיו אלא גם רואה לפניו בזמן מסוים תמונה שבה קיים הכלל הגדול, היא עצמה יוצרת שינוי, והצד המשמעותי ביותר בזה הוא המודעות

לעצם העובדה שיש גם אנשים אחרים. השלב השני, שהוא במידה מסוימת התקדמות באותו כיוון, הוא כאשר מלבד העובדה שיש גם יהודים אחרים, יש גם ניסיון כלשהו לדעת דברים עליהם. אין מדובר כאן לא במחקר ולא בהכרה מדוקדקת, אלא במעבר מאמירה מכלילה לניסיון של הכרה. בתוך המציאות של ימינו, פעמים ששני יהודים ממקומות שונות ומרקעים שונים כלל אינם יכולים להעלות על הדעת ששניהם שייכים לא רק לכלל אחד אלא פעמים הם יכולים להיות קשורים אפילו קשר משפחה. כי לעתים קרובות התגובה הפרימיטיבית הראשונית שיש במפגשים כאלה היא, שבעצם לא יכול להיות שדמות אדם כזו שייכת לאותה קבוצה. ולפיכך עצם המודעות לא רק לגבי הקיום של אנשים אחרים אלא הכרה כלשהי של הווייתם, אף על פי שאיננה יוצרת הרגשת קרבה, מכל מקום היא חלק בתהליך של היכרות ראשונית. שלב אחר באותו עניין הוא כאשר עוברים משלב של הכרה כללית לשלב של התעניינות, כאשר אדם במקום אחד, בקבוצה אחת, לא בהכרח מתוך אהבה, אבל מתוך הכרה של קשר, מתחיל להתעניין בקבוצות האחרות, באלה שיכולות להיות קרובות אליו גיאוגרפית או רחוקות ממנו, לפחות בגדר של ניסיון להכיר ולדעת מי הם. היכרות כזו לא

קורה שידיעה מעמיקה יותר, היכרות קרובה יותר, מגלה דווקא את ההבדלים, ואפילו ניגודים. כל זמן שאנשים אחרים הם זרים גמורים, הרי הם יכולים להתייחס זה לזה במידה ניכרת של אדישות. לא מעלותיו ואף לא חסרונותיו של האחר אינם מטרידים אותי, בוודאי שאין מגיעים לידי מריבה. דווקא כאשר יש הרגשה מסוימת של קרבה היא לא רק מאפשרת גם מידה של ביקורת, אלא לפעמים יוצרת אותה. כאשר יש שבט נידח של אוכלי אדם באי מרוחק, אין השבט הזה מעסיק את המחשבה, וממילא אין כאן מקום לא לדיון ולא לשיפוט. ואולם כאשר נוצרת קרבה היא גורמת לפחות לשיפוט, שאיננו בהכרח מגיע למסקנות חיוביות. עם זאת, כאשר מדובר בכלל ישראל, המשמעות החיובית שיש בעצם הרגשת הקרבה היא חשובה יותר מאשר סובלנות שמחמת ריחוק. מבחינת התוכן של הדברים, אהבה ושנאה אינן ניגודים גמורים, כי בשתיהן יש צד של מעורבות ושל התייחסות. הניגוד הגמור, שהוא נכון הן לגבי אהבה והן לגבי שנאה, הוא אדישות. כל זמן שאנשים אחרים הם "אחרים" בתכלית, אין שום סיבה לריב עמם. בוודאי שיכולות להיות התנגשויות בדברים מעשיים, שבהם כל צד מנסה לנהל דברים או למשוך

תמיד יוצרת אהבה, אבל היא צעד בדרך של יצירת קשר, כי בהעדר כל ידיעה אין בעצם אפשרות לבנות כל קשר, ובוודאי לא קשר של קרבה. כי כאשר אדם אחר, קבוצה אחרת, הם בגדר של זרים, משמעו של דבר שאין אפשרות להגיע לאיזשהו קשר אתם. אפילו ידיעה של ניגוד, של שוני, יוצרת יותר אפשרות של קשר מאשר זרות גמורה.

**פעמים ששני יהודים
ממקומות שונות
זמרקעים שונים כלל
אינם יכולים להעלות
על הדעת ששניהם
שייכים לא רק לכלל
אחד אלא פעמים הם
יכולים להיות קשורים
אפילו קשר
משפחה**

כאמור, היכרות ואפילו ידיעה מדוקדקת לא בכל מקרה יוצרת כשלעצמה יחס של קרבה. לעתים

שבהם האיש הנזקק לנדבתו של אחר יכול, מצדו, גם להחזיר דברים, אף על פי שהם אינם באותו תחום. אפילו ביחס שהוא לכאורה חד צדדי, בין הנדבן לקבצן, יכול שהדבר יהיה רק עניין של קבלת דברים בלי קשר, אבל בהחלט ייתכן שגם זה שמקבל דבר מחברו יכול להיות גם נותן בתחומים אחרים. ובאמת דבר זה קשור למעמדם הנפשי של בני אדם שונים. למרות שהיחס הוא פרדוקסאלי, צריך המקבל להתאמץ יותר כדי להגיע למצב שבו הוא אוהב את הנותן. כמעט שכל סוג של נתינה יוצר איזושהי התייחסות נפשית בין הנותן למקבל, שיכול לצאת מהגדר של יציאת ידי חובה עד להתעניינות ואפילו חיבה. המקבל הוא זה שצריך לעשות, אולי, גיעת נפש גדולה יותר, כדי לא רק להיות מקבל, אלא גם כדי להעריך את הנותן. אין המדובר כאן במחוות חיצוניות: מקבל הנדבה יכול להיות שירעיף ברכות על הנותן, ובוודאי יתייחס אליו בדרך ארץ, אבל קשה יותר לעשות את כל הדברים האלה מתוך כוונת לב. בתוך עם ישראל היו בכל הזמנים יחסים כאלה, לא רק בין אנשים בודדים אלא גם בין קבוצות שונות, שהיו מהן שהיו בגדר של נזקקים ומקבלים, והיו אחרים שהיה בכוחם לעזור או לתת. לצער הלב, המקבלים לא תמיד מוקירים באופן פנימי את הנותנים, והיסטורית

אותם לכיוון שלו, אבל גם התנגשויות כאלה מתחילות ונמשכות מתוך הרגשה של ריחוק. לעומת זאת, כאשר יש ניסיון פנימי להגיע לקרבה, גם אם יכול להיות בה חלק מסוים של עוגמת נפש, עם כל זאת בעצם זהו הדבר שראוי לעשותו וראוי לנהוג בו.

מעבר לעצם ההכרה והרגש של קרבה יש שלב נוסף, שהוא - רצון, ולאחר מכן גם פעולה, כדי לעזור, להיטיב, לשפר את מעמדה של הקבוצה האחרת. יש מקרים שבהם פעילות כזאת היא גם פשוטה יותר וגם מעוגנת בשיקולים פנימיים חשובים. כאשר יודעים שיש קבוצה שנמצאת במצוק, והיא צריכה עזרה מוחשית וגשמית, קל יותר לעשות דברים בכיוון זה, משום שנכנסים לכאן צדדים אחרים של גמילות חסד ועזרה במצוקה. הרבה יותר קשה לעשות זאת כאשר היחסים הם מורכבים יותר. אנשים יכולים לחשוב, ואולי במידה רבה של צדק, שיש להם עליונות פנימית על קבוצה אחרת, אבל אין בכוחם כלל להגיש לאחרים סיוע חומרי. במובן אחד אפשר לומר שיחסים כאלה הם רק הכללה של יחסים שיש בין שני בני אדם, שגם ביניהם ייתכן שיש מרחק מסוים, ואם יהיו ביניהם יחסים של נתינה וקבלה הם בפירוש לא חד צדדיים. בתוך המציאות יש מקרים

הוא שווה הן ביחס לקרוב והן ביחס לרחוק. ייתכן אמנם שעם הרחוק יש פחות קשרים, פחות מגעים, אבל בשורשם של הדברים הקשר הבסיסי הוא אחד. הן הזכויות והן החובות אינן צריכות להיות רק מחמת הנוחות, וכל אותם הדברים שאדם מבקש, הן לעצמו והן לקרובים אליו, תופסים במידה רבה גם לגבי הרחוקים. במשך דורות רבים, כאשר נדרשו אנשים בקהילה אחת או בציבור אחד לעזור לאחרים, בכל דרך שיכלו לעזור להם, היה צורך לחזור ולהדגיש את הדברים הללו לא רק על ידי הסברה, שהרחוקים, האחרים, הם בעצם קרובים במהותם ושייכים לאותה ישות, אלא גם בתפיסה פנימית יותר של מערכת היחסים. כל אותם הדברים שאדם מבקש מן הקב"ה, אם יש לו זכות להם, הרי אין זה משום מעלה מיוחדת, אלא משום שאדם קרוב לעצמו, ואם רצונו להתפלל לישועת ה', הוא חייב לזכור שלפחות לגבי הקב"ה, גם הרחוקים והאחרים גם הם בניו.

כבר אירע כמה פעמים שקבוצה, שהייתה נזקקת ונדרשת לסיועם של אחרים, הגיעה גם למצבים של כפיית טובה.

מעבר לאלה יש צד כולל יותר של ראיית דברים כוללת, מערכתית, כלומר: לפחות ההבנה הפנימית שכלל ישראל, על הקבוצות השונות שבו ועל הניגודים האידיאיים והמעשיים שיש ביניהן, הוא עדיין גוף אחד. ולפיכך הדבר דורש לפחות תפיסה של עולם אחיד. אמת היא, שפעמים רבות אנשים עסוקים וטרודים הרבה מאוד בבעיות הפרטיות של הקבוצה שלהם, ורוב הזמן והמחשבה מוקדשים למה שאפשר לעשות עבור הקבוצה שלהם, וגם בלי כל ניסיון לתרץ תירוצים דחוקים, עדיין אנשים קשורים יותר, קרובים יותר, לקבוצת ההתייחסות שלהם. עם זאת, הראייה הכוללת איננה רק עניין של תועלת עכשווית או עתידים, אלא מעבר לזה - תפיסת עולם. תפיסת העולם הזו היא בהכרה שבשורש הדברים מדובר כאן במהות אחת, אשר כלל המבדילים בין הקבוצות השונות שלה הם, הרבה פעמים, תוצאה של מרחק היסטורי, שאפשר לראות אותו רק כצירוף של מקרים. באופן טבעי, אח קרוב הוא קרוב יותר מאשר אח רחוק, גם כאשר מדובר במשפחה של ממש. עם זאת, קשר המחויבות והשייכות

ראשי אלפי ישראל

דברים שנשא הרב עדין אבן ישראל
שטיינזלץ בסעודה החגיגית השנתית

ירושלים, אור לכ"ג בכסלו התשע"ד, 25 בנובמבר 2013

דברים אלה הם אמירה לא רק על השינויים המתחוללים במציאות, אלא גם על כך שבכל דור ובכל זמן יש לעם ישראל הנהגה. ואין הכוונה להנהגה פוליטית: יכולים להיות מנהיגים פוליטיים שיש בידם הרבה מאוד כוח, אבל בסופו של דבר מסתבר שאפילו הדיקטטורים הגדולים, זכרם נמחה ונעלם, וסופם שיהיו ככל אותם נתינים שלהם שהיו בעיניהם כעפרא דארעא. מה נשאר מנמרוד, שהיה המנהיג הפוליטי הגדול בזמנו של אברהם אבינו? אולי כמה אגדות, אולי אפילו זה לא.

בסופו של דבר לא המנהיגים

היהודי הקדוש מפשיסחא אמר פעם: בתחילה היו נביאים, אך הקב"ה הסתכל וראה שזה מתקלקל, שהנביאים הם כבר לא מה שהיו. ואז פסקה הנבואה, ובמקום הנביאים באו התנאים והאמוראים, והם שהנהיגו את עם ישראל. עבר זמן וגם זה התקלקל, ואז הביא הקב"ה את הגאונים; אבל אחרי זמן גם זה התקלקל. אחרי הגאונים הקב"ה הביא את גדולי הרבנים הראשונים והאחרונים, אלא שגם זה התקלקל, ואז הקב"ה הביא אדמו"רים. ועכשיו, אמר היהודי הקדוש, אני רואה שגם זה עומד להתקלקל, אבל איני יודע מה יבוא אחר כך.

שינויים פנימיים. יש לכך סיבות רבות ושונות, חלקן כלכליות, אך מכל מקום עובדה היא שהרב של היום הוא הרבה פחות בבחינת פוסק ההלכה; כמה אנשים באים אל רב עם שאלות בענייני טריפות? לעומת זאת מפנים אליו שאלות מסוגים אחרים לגמרי: שאלות על זוגיות, על עניינים שבין הורים לילדים, ולעיתים גם על ענייני אמונות ודעות; והרב - שהוא לא פסיכולוג, לא יועץ לענייני משפחה וגם לא פילוסוף - נאלץ להשיב על שאלות כאלה. נמצא אפוא שהרבנים בימינו עוסקים, למרבה הצער, בדברים שהם לא קיבלו הכשרה ראויה לשמה לעסוק בהם, וכמעט שאינם עוסקים בדברים שהוכשרו לעסוק בהם. כיצד יכול רב טיפוס, שהתחנן בגיל 19 וחי עם אותה אישה כל השנים, לעזור באמת למי שהסתבך עם אשת חברו? וכמה מן הרבנים למדו ענייני אמונות ודעות באופן שבאמת מאפשר להם לענות על שאלות הנוגעות לזה?

מהו אם כן מנהיג ישראל אמיתי? התורה (במדבר א:טז) מכנה את המנהיגים בשם "ראשי אלפי ישראל". זוהי הגדרת מהות. התורה אומרת בזה לנו שמנהיג אמיתי הוא כמו ראש. הראש הוא האיבר

הפוליטיים הם אלה שמשנים את העולם: בצד המנהיגים הפוליטיים יש תמיד אנשים שהם, בעצם, קובעי המהות הפנימית, גם כאשר אין להם כל תפקיד רשמי. הנביאים לא היו, לצער הלב, מנהיגים פוליטיים, אלא אנשים שעמדו מן הצד וספגו ביזיונות. אפילו ישעיהו הנביא שהיה שייך לאצולה הגבוהה, כפי שניכר גם מסגנונו וכפי שאומרים חכמים (מגילה י' ע"ב) שהיה בן דודו של המלך - אומר: "גווי נתתי למכים ולחיי למורטים, פני לא הסתרתי מכלימות ורוק" (ישעיהו ג:ו). ובכל זאת זכורים הנביאים יותר מרוב המלכים וגם השפיעו יותר מהם, לדורם ולדורות. בכל דור ודור יש אנשים כאלה; בדור מסוים הם יכולים להיות נביאים או פילוסופים, ובדור אחר - טכנאים או אנשי מדע, ממציאים של מכשירים חדשים או אנשי תקשורת המונית, אך הם, בעצם, אלה שקובעים את דרכו של עולם.

השאלה היסודית היא: מיהו מנהיג אמיתי? ושאלת דורנו היא: האם הרבנים שלנו, שהם מנהיגי היהדות בזמננו, הם מנהיגי הדור באמת?

במאה השנים האחרונות עבר תפקידו של הרב הרבה מאוד

כולנו קשורים ודבוקים זה בזה - ולכן מוטל עלינו לחפש את הראש, את "ראשי אלפי ישראל" שלנו. זהו חיפוש אמיתי. אינני בא לתהות על קנקנו של אף אחד מהאדמו"רים הגדולים והקטנים, או של בבא פלוני זה או זה, כולם קדושים, כולם טהורים, אבל אני אינני מחפש אדם שיינתנו לו כבוד או מקום: את ראשי אנכי מבקש, הגידו נא לי, איפה הוא נמצא?

כרגע איני יכול להצביע על אדם מסוים, ואפילו לא על דרך כיצד לחפש אותו, אבל אני יכול לספר סיפור: "קודם הסתלקותו אמר הבעש"ט לתלמידיו שיסתלק השנה ויכינו לעצמם רבי, ושאלו אותו איך נדע במי להדבק, מיהו רבי? ואמר להם שישאלו ממנו עצה לגאווה, אם ייתן להם עצה אין בו ממש, ואם יאמר "ה' יעזור" אזי ידבקו בו כי הוא צדיק אמיתי".

יכול אפוא להיות שלא צריכים ללכת לאלה הטוענים שיש בידם תשובות לכל השאלות, אלא דווקא לאדם שכאשר שאל אותו מהי התקנה לכל בית ישראל, או לחיים הפרטיים שלי, הוא ישיב: אינני יודע!

שיודע מה קורה בכל האיברים כולם וסובל בצער כולם. המנהיג אמור להרגיש את הבעיות ולכאוב את הכאב של כולם. הרבי מרוז'ין היה אומר שהוא יכול לשמוע את כאבה של יולדת במרחק 400 ק"מ. צר לי לומר זאת, אבל מי מהרבנים או הגופים הרבניים שיש במדינה שלנו דואג, למשל, לבנות שגמצאות על החוף בתל ברוך? רובם אפילו לא יודעים מה יש שם. אין זה בא לומר שהרבנים צריכים ללכת לבקר במקום; אבל מי שהוא מ"ראשי אלפי ישראל" צריך לדעת שיש דבר כזה, ושיש שם כך וכך בחורות. הבנות האלה, ולא משנה כמה ילדות כאלה יש, אולי הן אינן כמו אמותינו שרה רבקה רחל ולאה, אבל הן ילדות שלנו, בשר מבשרנו ודם מדמנו, ואם לא מרגישים את הכאב שלהן זוהי בעיה. ראש שאינו מרגיש את הכאבים של הגוף כולו אינו ראש אלא רק שטריימל, או סתם כובע, או פוחלץ.

כל יהודי הוא אבר בגוף, וכל אחד, גם זה שהוא זרת של יד שמאל, רוצה לדעת שהוא קשור בעצבים, בדם ובבשר לאיזשהו ראש; שאינו אצבע חתוכה אלא הוא מחובר לגוף, מרגיש את הראש הפועל בו. כולנו איברים של הגוף היהודי,

המסמכים שלו גילה הרב שהבחור הזה, שהיה גם תלמיד חכם, הוא ממזר דאורייתא; לא ספק, לא אולי, אלא ממזר ממש. החזיק הרב את הניירות בידו והבחור, שהרגיש שמשוהו אינו כשורה, שאל: רבי, מה עם השידוך שלי? אמר לו הרב: זה בלתי אפשרי. אמר הבחור: אני מבין שיש סיבה כלשהי שבגללה השידוך הזה לא יכול להצלח, אז מה אתה מציע לי לעשות? והרב חייב היה להסביר לו שזה בלתי אפשרי לא משום שהבחורה המסוימת הזו איננה ראויה לו, אלא משום שהוא בכלל לא יכול להתחתן, כי הוא ממזר. בסופו של דבר, מספר הבן, הוא מצא את הבחור יושב על ברכיו של הרב, ושניהם בוכים.

רב כזה אני מחפש. הרב חן לא מצא פתרון לבעיה של אותו בחור משום שלא היה לו פתרון, ושלא כמו כל מיני אנשים אחרים, הוא גם לא היה מוכן להמציא פתרון לבעיית הממזרות. אבל הוא בכה ביחד אתו. הוא בכה מפני שהוא היה בבחינת ראש: הוא הרגיש את כאבו של הבחור הצעיר הזה, שלעולם לא יוכל להקים בית, בדיוק כמו שאדם מרגיש כאב שיש לו בגופו-שלו. שהרי מכה, ואפילו באצבע הקטנה, מורגשת קודם כל במוח.

הסנדק שלי, הרב אברהם חן, כתב ספר מלא רגש על אביו, הרב דוד צבי

**כל יהודי הוא אבר
בגוף, וכל אחד, גם
זה שהוא זרת של יד
שמאל רוצה לדעת
שהוא קשור בעצבים,
לאיזשהו ראש; שאינו
אצבע התוכה אלא
הוא מחובר לגוף,
מרגיש את הראש
הפועל בו. כולנו
איברים של הגוף
היהודי, כולנו קשורים
ודבוקים זה בזה -
ולכן מוטל עלינו
לחפש את הראש,**

חן, שהיה אדם גדול מהרבה בחינות ורב בעיר צ'רניגוב שבאוקראינה. הוא מספר שם שיום אחד הגיע אליו בחור כדי להירשם לנישואין, ותוך כדי כך בדיקה פורמלית של

ישראל? קשה לומר, אבל אפשר לתת בו סימנים. "ישראל" זה אותיות "לי ראש"; ישראל מחפש את הראש שלו. יכול להיות שאין לו ראש הנראה לעין, ובכל זאת שומה על ישראל לחפש ראש של אמת ולהידבק בו, בין שהוא ממונה על הרבים ובין שלא, בין שהוא אדם ידוע ומפורסם ובין שהוא

עלינו למצוא

אדם שהוא בבחינת

ראש, אדם שיכול

לחוש את כאבי הכלל

והפרט ולהעלות

אותם למעלה,

אלמוני. עלינו למצוא אדם שהוא בבחינת ראש, אדם שיכול לחוש את כאבי הכלל והפרט ולהעלות אותם למעלה, אדם שיכול לבכות על כאבם וצרותיהם ישראל גם לפני ה' וגם עם אנשים, ופה ושם גם להשתתף בשמחתם של ישראל.

ועוד סיפור לסיום: בעיר דווינסק שבלטביה כיהנו שני רבנים גדולים, שמינו אותם בין השאר כדי שהם יהיו זה לעומת זה: האחד היה רבי מאיר שמחה הכהן, שהיה הרב של המתנגדים, והשני היה רבי יוסף רוזין, שכינויו היה העילוי מרוגוצ'וב, שהיה הרב של החסידים. היחסים ביניהם, אגב, היו מצוינים. יום אחד הוסיפו על שניהם גם איזה יהודי בעל תעודות רשמיות, שהיה עורך דין או רופא, כדי שיכהן כרב מטעם הממשלה. זמן-מה לאחר מכן פגש גוי אחד יהודי מהעיירה ואמר לו: בלילה שעבר ישבנו, שתינו ושיחקנו קלפים עד הבוקר, ואחד המשתתפים היה הרב שלכם. שאל אותו היהודי: אתה מתכוון לרב הכהן? - כמובן שלא! השיב הגוי. - לרב רוזין? - בוודאי שלא! - אז למי? אמר לו הגוי את שמו של הרב-מטעם. והיהודי הגיב: זה! זה הרב שלכם, לא שלנו!

אכן, השאלה ביחס לכל מיני רבנים, מטעם ושלא מטעם, היא - הרב של מי הוא? האם הוא רב של גוף זה או זה שבחר בו? ואולי הוא הרב של חוק הבחירות לרבנות משנת 1920? או שמא הוא תוצר של קנוניה זו או אחרת? אם כן, לא ייפלא שהוא כרוך בכל מיני התנהגויות או שמועות שהם לא בבחינת "ריח ניחוח לה". מי אם כן ראוי להיות רב, להיות ראש

מנהיג הדור

אמר שפורסם ב'רשפים'
בשנת 1957

מהו מנהיג?

זה הרי התיש יעמוד באחד השלבים הנמוכים בסולם המנהיגות, כיון שפעולת המנהיגות הנדרשת ממנו היא פשוטה וחדגונית: ללכת. לעומת זה מנהיג השבט הפראי עומד בפני בעיות מגוונות ביחס, ולכן עומד הוא בסולם המנהיגות בשלב גבוה הרבה יותר. וכן בשלבים הגבוהים יותר, בהם עומדים מפקדים ומדינאים המנהלים מדינות גדולות, על אלפי בעיותיהן המגוונות והמסובכות.

הגדרת מהותו של מנהיג הנה: הולכת קבוצה - מונהגים - בדרך שהוא מורה לה. הגדרה זו כוללת כל מיני הנהגה מדרגות שונות, והיא מסוגלת אף לכלול תיש. קבוצת המונהגים (הצאן) הולכת בדרך שמורה לה המנהיג (התיש); מכאן שהתיש ראוי אז לתואר "מנהיג".

בסולם-דרגות זה, בו אנו מעמידים את המנהיגים השונים, ברור שכל מנהיג, אשר קבוצת-מונהגיו היא בעלת הדרישות המגוונות והמסובכות ביותר, הוא מנהיג בעל שיעור-קומה רב יותר. ואולם דבר זה הוא רק אפשרות, ולא הכרח. עצם מעמדו של המנהיג בראש קבוצת מונהגים בדרגת התפתחות ותרבות גבוהה יותר אינו מחייב שהמנהיג יהיה גדול ממנהיג, העומד בראש קבוצת מונהגים בדרגת התפתחות נמוכה.

ואולם הגדרה זו כוללת גם ראש-שבט פראי המוליך את אנשיו לקרב, או ראש ממשלתה של מעצמה גדולה. אך על אף צירוף זה של המנהיגים השונים בתוך הגדרה כוללת, אנו מבחינים בכל זאת בבירור בהבדל הגדול שביניהם. ההבדל בסולם הדרגות של המנהיגים מתבטא בשוני הדרישות הנתבעות מן המנהיג. ככל שהדרישות מגוונות יותר ומסובכות יותר, כן עומדת המנהיגות בשלב גבוה יותר בסולם דרגות המנהיגות. לפי

ואולם טעות תהיה להסיק מכאן שהמנהיג אינו אלא מכונה חסרת רצון, אשר פעולותיה נוצרות כתוצאה מרצון או דרישה של מונהגיו. נהפוך הוא: המונהגים הם חסרי העצמיות וחסרי בהירות הרצון. המונהגים הם כחומר הגלם ביד היוצר-המנהיג, והוא יכול, בהגבלות ידועות, לעשות בחומר זה

המנהיג מוגבל ומונחה בפעולותיו על-

ידי דרישותיהם של
המונהגים, וכל תפקידי
ההנהגה הנם, מבחינה
מסוימת, מילוי רצונם
ושאיפתם של המונהגים

ככל העולה על רוחו. הסיבה לכך היא שהמונהגים לעולם אינם הוגים בבעיות: הם רק מהווים בעיות; הם חיים את הבעיות, אך אינם חושבים עליהן.

את בעיותיהם של המונהגים מעלים לתודעת הציבור דווקא המנהיגים, ולא

הסיבה לכך מובנת בסקירה ראשונה: עצם היותו של המנהיג בראש קבוצה בעלת בעיות מסובכות אינו מחייב, שהוא אף יפתור את כל הבעיות הללו. ייתכן בהחלט שמנהיג יגלה כשרון או עניין בבעיה, או בקבוצת בעיות מסוימת, ויתמסר אך לפתרונן, תוך הזנחת כל יתר הבעיות. לעומת זאת מנהיג, העומד בראש קבוצה בעלת דרגת התפתחות נמוכה יותר, והמקיף את כל הבעיות המטרידות את הציבור המונהג על-ידו, ייתכן שהוא עולה, מבחינת מנהיגותו, על מנהיג העומד בראש קבוצה שתרבותה גבוהה יותר.

מנהיג ומונהגים.

מהדברים הקודמים נראה בעליל הקשר האמיץ בין המנהיג והמונהגים. ברור הדבר, שהמנהיג מוגבל ומונחה בפעולותיו על-ידי דרישותיהם של המונהגים, וכל תפקידי ההנהגה הנם, מבחינה מסוימת, מילוי רצונם ושאיפתם של המונהגים: מילוי תפקידי פיקוח והנהלה במפעל, אשר עושיו הם המונהגים. בשעה שנוצר פער גדול מדי בין תחום פעולותיו של המנהיג לבין תחום התעניינותם ובעיותיהם של המונהגים, הרי יבוא, במוקדם או במאוחר, משבר במעמדו של המנהיג.

את מונהגיו. יתר על כן, המנהיג אינו יכול לקיים את מנהיגותו בידו רק בזכותה של הבעיה שהוא מעורר; אילו כך היה, הרי כל אדם המעורר בעיה ציבורית כלשהי צריך היה להפוך מייד למנהיג, ואילו העובדות מראות שהמונהגים אינם נוהים תמיד אחרי כל אדם המעורר את בעיותיהם, ולו יהיו אלו הבעיות המעניינות אותם. דבר זה נובע מן העובדה שאף המנהיג האפסי וההרסני ביותר, החי לכאורה אך בזכות הבעיה הציבורית, הוא אף מביא פתרון.

ניקח לדוגמא מנהיג כמו היטלר ימ"ש: אף-על-פי שעמו התמסר לו מתוך טירוף גמור (מבחינתו-הוא), בכל זאת יש סיבה מיוחדת ומסוימת ביותר להתמסרות מטורפת זו, סיבה שבלעדיה לא יכול היה אותו מנהיג להגיע למה שהגיע. בתוך אותו געש נורא של פריחת הנאציזם בגרמניה בא גם פתרון מסוים לעם הגרמני. באותו רצון הרסני שהתפרץ בתוך גרמניה בא גם משהו על תיקונו. היטלר לא רק הציע לעם הגרמני פתרון אוטופי של "גרמניה מעל לכל": הוא אף הביא פתרון ממשי כבר בהווה. בתקופת האנדרלמוסיה שקמה עם מפלת גרמניה במלחמת העולם הראשונה באו לא רק חורבן גשמי, אלא גם הרס נפשי ורוחני; והפתרון שהביא היטלר לעם הגרמני היה בראש ובראשונה פתרון נפשי. הוא הפנה את המרץ וההתמרמרות שקמו בתוך

המונהגים. הגורם הראשוני להיותם מנהיגים הוא יכולתם להתעלות מעל לרמת הציבור המונהג, ולראות ולעלות לתודעת הציבור את הבעיה המציקה לו.

חוסר העצמיות של המונהגים בשעת מציאת פתרון לבעיות המציקות להם בולט ביותר כאשר במקרים ידועים עולים מנהיגים לשלטון רק על גליה הקוצפים של הבעיה הבווערת, וללא כל ידיעה מצד הציבור - על כל פנים ללא ידיעה ברורה די צרכה - על מהותו ותוכנו של הפתרון המוצע על-ידי המנהיגים.

אחת הדוגמאות הבולטות לכך היא המהפכה הקומוניסטית ברוסיה. המנהיגים הקומוניסטיים השתמשו בבעיות מלחמת העולם ומצוקותיה כדי לקבל את תמיכת העם בפתרונותיהם, שלא היו רצויים, ויותר מזה: לא היו ידועים ומובנים כלל לציבור שהעלה את המנהיגות הקומוניסטית לשלטון,

יש אפוא לתחום קו-גבול ברור בין תחום אפשרויותיו של המנהיג לבין תחום מגבלותיו. כי על אף חופש הפעולה הגמור של המנהיג, בכל זאת הוא מוגבל ומונחה על-ידי מונהגיו. הוא לא יכול לעורר בקרב המונהגים כל בעיה שהיא: הוא חייב לעורר דווקא את הבעיות המעניינות

העם לתוך מבנים, שמשוגלים היו לתת את הפורקן ליצרים השפלים שבערו בקרבו במתח עצום.

תמידי, ובמילים אחרות - בהתהוות מתמדת. מכאן יובן עד כמה קשה להכיר את נפשו של ציבור מונהגים שלם, אשר בעיותיהם נפגשות ומסתבכות פי-כמה, עד התאחדן יחד לאיזו שהיא מטרה.

כאן באה השאלה הגדולה, אשר בפתרונה תפתור גם את בעיית היחס בין המנהיג למונהג: האמנם השואה שהביאה עמה פעילותו של היטלר לעם הגרמני (בלי להיכנס ליתר התוצאות, שאינן מעניין זה) היא הכרחית? לאור הסברתנו הקודמת, ברור שלא. אין ספק שמבחינה תיאורטית לא יקשה למצוא מבנים רעיוניים אחרים אשר יכלו לפתור את הבעיה הנפשית של העם הגרמני באותה תקופה. מכאן אפשר יהיה להסיק, שקיים חופש מלא למנהיג להפנות את כוחות נפשם של המונהגים לאיזה אפיקים רעיוניים שהוא יחפוץ. דבר זה נכון, אבל בתנאי אחד: שהוא אמנם יכיר ויפתור את הבעיות הנפשיות הללו.

בעיית הכרת המנהיג את מונהגיו

בעיית הכרת נפשו של האדם היא מן הבעיות הקשות והמסובכות ביותר, וזאת משום שהאדם בכלל הגו הדבר המסובך והנעלם ביותר שאנו מכירים. הדבר קשה לא רק מכיוון שהאדם מורכב ממערכות נפשיות מגוונות ומרובות, אלא אף משום שמערכות אלו נמצאות בפעולה ובשינוי

כדי להגיע בכל זאת להכרת המונהגים חייב המנהיג ליצור, ראשית כל, קשר עם כוחות הנפש המגוונים של האדם ובהכרת נפשו-שלו כפרט, עד שתיווצר השקה וחפיפה מסוימת בין כוחות הנפש של המנהיג לכוחות הנפש של המונהג. ואז נוצר הבסיס המשותף והצינור אשר דרכו יוכל המנהיג להבין ולהרגיש את המונהג, והמונהג יוכל לקבל את השפעת המנהיג.

ואולם הדרך להקמת קשר זה הנה מסובכת מאוד, בגלל הקושי להגיע לשכבות העמוקות שבנפש. אדם מבחוץ מתרשם בעיקר ממלים ומתנועות חיצוניות, אשר כשם שהן מגלות כך הן אף מסתירות את פנימיות הנפש, ואי-אפשר לקבל על-ידן את התמונה האמיתית של הנפש. הגילויים החיצוניים של הנפש הנם רק קווים חלקיים, אשר מהם צריך להרכיב את התמונה השלמה. וכשם שבעיה זו שייכת בנפשו של הפרט, כך היא קיימת בנפשה של האומה או ציבור מונהגים אחר; הגילויים החיצוניים הנם רק רמזים מטושטשים ובלתי-מהימנים.

יצריו ואת הסכסוך שביניהם, דבר שעלול לגרום אחריו כל מיני תופעות חולניות.

מנהיג, המכיר את אופיים של מונהגיו, חייב אף לארגן אותם ולסדרם בשיטה כלשהי אשר תביא לידי פתרון בעיותיהם של המונהגים, אחרת אין כל טעם לכל ידיעתו בנפשם של מונהגיו, כשם שאין כל טעם וערך למנהיגותו. לשם כך באה השיטה המכוונת את האדם אל מטרותיו.

השיטה הנה הדפוס הרוחני הנוצר על-ידי המנהיג, אשר לתוכו צריך להיכנס בצורה מסודרת ומכוונת, התוכן הנפשי של המונהגים. ואולם השיטה אינה אך תיאור הדרך הנדרשת מן המונהגים, אלא היא אף הנותנת להם את היכולת להבין את מעשי המנהיג ואף לבקדם. בשעה שהמנהיג פועל על-פי שיטה ידועה, הרי הוא מוציא את השיקולים לפעולותיו מרשות היחיד, מתחום נפשו- הוא, לרשות הרבים, ביחס לדרך אובייקטיבית מסוימת. העמדת המנהיג ופעולותיו לאור הביקורת האובייקטיבית של מונהגיו, בשעה שהיא נעשית בצורה הנכונה, הריה לעזר רב למנהיג עצמו, משום שאז פועלים המונהגים מתוך הבנה עצמית, ומתוך ידיעה ברורה של המטרה אשר לשמה הם מופעלים; ובשעה שהם יודעים את סיבתן של פעולות המנהיג, אין הן נראות להם עוד

הדרך הטובה ביותר להגיע להבנת המונהג היא פשוט להתקרב ככל האפשר לנקודת מבטו, ועל-ידי כך לקבל את הידיעה הנכונה ביותר על עולמו הפנימי. יתר על כן, על המנהיג להשתדל להגיע לידי זהות עם המונהגים, לחיות ולחוש את החיים כאחד מהם. לא די אפוא בכך שהמנהיג מקיים קשר חיצוני של דיבורים חיצוניים עם המונהג: עליו להתקשר אליו גם בחוויות העמוקות ביותר והקרובות ביותר לנקודת המוצא של ה"אני". המנהיג חייב אפוא להיות מושרש באורח- חיוו ובחוויותיו של המונהג, להיות לא רק מנהיג בלבד - העומד מעל למונהגים - אלא גם להשתייך לציבור שאותו הוא מנהיג.

המנהיג צריך להיות "אחד העם" - יחיד ומיוחד, שהינו עם זאת איש העם.

ואולם אין המנהיג יכול להסתפק בהכרת כוחות נפשם של המונהגים. כי בשעה שהוא מסתפק בהכרת כוחות נפשם של המונהגים ומטפחם כמות שהם, הרי שהמנהיג אינו כלל מנהיג, מאחר שאינו מוליך ומנחה את המונהגים לאיזשהו כיוון, אלא רק מגרה גירוי חיצוני את תאוותיהם בלי שישתנה משהו מהותי-פנימי. על-ידי גירוי פשוט ופרימיטיבי זה לא פתר המנהיג את בעיות נפשו של המונהג, אלא רק הגדיל את פעילותם של

ואולם התוצאה החשובה ביותר של היווצרות הבסיס האובייקטיבי-השיטתי היא הבטחת חינויות והמשכיות לרעיון. הצגת השיטתיות במערכת הפעולות, וחשיפת סיבותיהן, נותנות מקום להעמדת תלמידים הרבה היכולים, מתוך העמקה בעילות הפעולות הזמניות שנעשו על-ידי המנהיגים לצורך שעה מסוימת בלבד, לפעול לפי רוחן ופנימיותן אף כשהנסיבות ישתנו. ומלבד זאת יש ביכולת התלמידים, הממשיכים להרחיב ולפתח את הגרעין היסודי של שיטת המנהיג לצדדים רבים בשונים, אשר אין אדם אחד יכול להקיפם.

השיטה המוצעת על-ידי המנהיג נותנת אפוא למונהג הן מסגרת של ארגון הכוחות הנפשיים שלו, והן יכולת פיתוח והמשך השיטה על-ידי התעמקות בתוכה.

ובסיכום: אם כי עצם תפקיד ההנהגה הנו כפשוטו: הולכת חבורת מונהגים אחרי המנהיג, הרי המנהיגות האמיתית ברמה הגבוהה יש בה תוכן עמוק ומקיף הרבה יותר. המנהיג פירושו, אותו אדם המוליך את המונהגים אחריו בכיוון מסוים, ובמתן פתרונות ודרכים לבעיותיהם

לשם כך חייב המנהיג להיות, באישיותו ובהלך מחשבתו, ביטוי תמציתי של העם כולו. עליו להיות לא רק סמל, אלא מעין התגשמות של כל המונהגים ורצונותיהם. ויחד עם זה, המנהיג נותן צורה ותוכן לשאיפות היסוד של המונהגים, מסדרן ומכוונן בהתאם לרצונו ולרצונם כאחת, עד להיווצרות שיטה שלמה של הנהגה בה הוא פותר את בעיות המונהגים ובונה את שאיפותיהם.

בעיות דורנו

בלי לברר את הבעיה, האם אמנם דורנו הוא בדרג ההתפתחות הגבוהה שבכל הדורות, הרי דבר אחד ברור: לא היה כדור הזה משופע ומגוון במושאים של חיים. לשון אחר, לא היה כדור הזה דור המקיף כל-כך הרבה שטחים וכל-כך הרבה חידושים, ותהליך הרחבת והגדלת עולמו של האדם מכל הבחינות האפשריות מתקדם בקצב מסחרר.

ואולם מרבית הגילויים והחידושים בכל השטחים, שהביא העולם המודרני, מביאים יותר בעיות מאשר פתרונות. דומה שבתגלית אחת יותָר קשר מסוים - והנה נתגלו אלפי סיבוכים נוספים

אותם לכלי-שרת למאורעות הסובבים אותם. במקום להוות דוגמא ומופת לטוב והיפה של העתיד, מהווים המנהיגים אך סמל הטמטום והשטחיות של ההווה. במקום להתעלות מעל לפוליטיקה, שהיא צורת הנהגה מדרגה נמוכה ופרימיטיבית מאוד (מאחר שהיא עומדת כולה על שימוש בכוח ויחסי-כוחות גולמיים) אל השקפת העולם הכוללת את כל השטחים ואת כל הבעיות של העולם המודרני, הם נסחפים בתוך מערבולת המאורעות הקטנוניים, וסוגדים לסיסמאות נבובות.. המנהיג בעתיד חייב להיות האדם היודע להתעלות מעל לקטנות-המוחין הזו, ועם זה לדעת את מלוא המשמעות של מחלת הדור, מתוך בדיקה פנימית והזדהות אמיתית, ועל-ידי כך יוכל להנהיגו אל הדרך הנכונה, ולהמציא לו את תיקונו.

הודענה והזמנה רשמית לכלל קוראי הגיליון!

ביום שלישי, ג' אב (8/6) תתקיים

בירושלים ההתכנסות השנתית של תלמידי
וחובבי תורתו של הרב עדין אבן ישראל
שטיינזלץ.

הכנס השנה יעסוק ב'תפילה ועבודה
שבלב' במשנתו של הרב. מוזמנים לבוא
ולהשתתף בשיעורים, בהרצאות ובסדנאות
ולהתחבר לדרונו היחודית של הרב עדין.
פרטים נוספים בהמשך.

המסתתרים מאחורי גבו של הפתרון השטחי. התפתחותו של האדם המודרני הביאה עמה אלפי בעיות חדשות, ואילו את הישגות מיעט לפתור. עדיין בעיית אושרו, חירותו, הסדרת יחסי העולם החיצוני עם עולמו הפנימי, משמעות של העולם, קיימות בזמננו כבתקופות הקדומות ביותר; ולעומת זאת נוספות בעיות חדשות. התקופה החדשה מלאה בעיות ההולכות ומתרבות, ההולכות ומתפשטות, וטבעי אפוא שהמנהיג המודרני, הרוצה לארגן את כל התסבוכת הנוראה של הבעיות לחטיבה הרמונית, חייב להיות בעל היקף רחב ביותר, עד כדי להגיע להכרת כל החומר העומד לפניו. בשעה שהמונהג המודרני דורש פתרון לבעיות מסובכות ומגוונות, הרי שהמנהיג חייב לכל הפחות לדעת לטפל בשטחים אשר בהם נוגעות הבעיות.

מנהיגי דורנו

לעומת כמות עצומה של בעיות - בעיות עמוקות ומסובכות ביותר - חייבים להתייבב מנהיגים, שכושרם ורמתם הנם גבוהים יותר מאשר מנהיגי דורות רבים שלפניהם. ואולם בשעה שנסווה לנגד עינינו את הרצוי למצוי, הרי הפער גדול מאוד. מכת השטחיות המופלגת, בה מוכים כל המנהיגים העומדים בראש קבוצות מונהגים בעם היהודי, הופכת

'שפע רב'

גיליון חודשי מתורתו של

הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ זצ"ל

'שפע רב' הוא גיליון חודשי מתורתו ועל תורתו של הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ. בגיליונות מאמרים, שיחות, קטעים, התוועדויות וסיפורים, שמטרתם לפתוח צוהר לעולמו של הרב; לתורה שהוא לימד, לדרך שהוא סלל, לתביעות שהוא הציב ולחלומות שהוא חלם.

בתורתו, מפעליו ובעצם אישיותו, הרב עדין לימד וחינך לדרך חיים יהודית שלימה. דרך של קדושה ושל חיים, של דבקות ושל פתיחות, מחויבות עמוקה לעם היהודי, ומסירות אמתית לקב"ה.

הרב מעולם לא הסתפק במה שפעל, וראה בכל עבודתו ומפעליו רק הקדמה לפעולות גדולות יותר שיש להוציא לפועל בדרך לתיקון השלם.

אנו מקווים שתוכלו למצוא ב'שפע רב' משהו מכל אלו. חלק מהדברים מיועדים לעזור 'לחיות עם הזמן', וחלק מהדברים טובים ומועילים לעבודת ה' שבכל יום. מהם תיאורטיים וגבוהים ומהם מעשיים למדי. חלקם פשוטים וידועים וחלקם חידושים מופלגים. חלקם נוגעים אל הלב, וחלקם מעוררים למחשבה או למעשה. בתקווה שהדברים יכנסו למוח וללב, יאירו ויעוררו.

לתרומה עבור הגיליון

לקבלת גיליון
דיגיטלי חודשי

תקוה

תלמידי הרב שטיינזלץ

מרכז שטיינזלץ
למד את עמי

